MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS INSTITUTAS

EDITA SABALIAUSKAITĖ

Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:
Dr. E. Puzinskaitė

VILNIUS, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS INSTITUTAS

Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis

Finansų teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa621M90003

Vadovas
_____
Dr. E. Puzinskaitė
2015 12__

Recenzentas
_____
2015 12__

Atliko
FNTmns4-01 studentė
_____
Edita Sabaliauskaitė
2015 12__

VILNIUS, 2015

TURINYS

ĮVADAS.....6
1. VALSTYBĖS BIUDŽETO STRUKTŪRA.....9
1.1.Valstybės biudžeto samprata.....9
1.2. Valstybės pajamų šaltiniai.....12
1.3. Valstybės išlaidos.....19
2. EUROPOS SĄJUNGOS BIUDŽETO STRUKTŪRA.....26
2.1. ES biuddžeto samprata ir struktūra.....26
2.2. ES pajamos.....27
2.3. ES išlaidos.....27
3. EUROPOS SĄJUNGOS BIUDŽETAS: DINAMIKA, SANTYKIS SU LIETUVOS RESPUBLIKOS BIUDŽETU, ES PARAMOS POVEIKIO EKONOMIKOS SEKTORIAUS VERTINIMAS.....32
3.1. ES ir Lietuvos Respublikos biudžetų tyrimo metodika.....32
3.2. ES biudžeto dinamika.....35
3.3. ES paramos poveikio ekonomikos sektoriaus vertinimas.....38
3.4. ES-15 ir naujų šalių fiskalinės politikos naudojimas ekonomikai stabilizuoti.....46
IŠVADOS.....52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....54
ANOTACIJA.....59
ANOTATION.....60
SANTRAUKA.....61
SUMMARY.....63
PRIEDAI.....65
1 PRIEDAS.Finansinis 2007-2013metų planas.....66

LENTELĖS

1 lentelė.Fondai Lietuvai 2007-2013 m.....40

2 lentelė.Fondai Latvijai 2007-2013 m.....41

3 lentelė.Fondai Estijoje 2007-2013 m.....42

4 lentelė. Įvykdyti tarpiniai mokėjimai ir įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų.....44

5 lentelė.Sanglaudos politikos 2014-2020 m. asignavimai (mln. eurų, 2011 m. kainomis).....45

PAVEIKSLAI

1 pav.Valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių ir pajamos.....15

2 pav. Valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių pagal jų rūšis.....16

3 pav. Valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių struktūra.....16

4 pav. Pajamų iš mokesčių dalys valstybės biudžeto pajamų struktūroje.....17

5 pav. Vidutinis ES valstybių narių, Lietuvos, Estijos ir Graikijos šalių valstybės skolos ir BVP santykis 1999-2011 m.....21

6 pav. Vidutinis ES valstybių narių, Lietuvos, Estijos ir Graikijos šalių valstybės biudžeto deficito ir BVP santykis 1998-2011 m.....22

7 pav. 2014 m. ir 2015 m. Lietuvos biudžeto rodikliai.....25

8 pav. ES pajamų ir išlaidų santykis 2014 ir 2015 m.....30

9 pav. ES biudžeto dinamiką.....35

10 pav. ES išlaidų 2012 - 2015 m. dinamika.....36

11 pav. ES pajamų 2012 – 2015 m. dinamika.....37

12 pav. 2013 metais ES skiriamos lėšos Lietuvos valstybei.....39

13 pav. Europos socialinio fondo finansavimas 2007-2013 m.....42

14 pav. Europos regioninės plėtros fondo finansavimas 2007-2013 m.....43

15 pav. Sanglaudos fondo finansavimas 2007-2013 m.....44

ĮVADAS

Temos aktualumas. Finansų sistema yra sudėtingas ir ekonomiškai svarbus darinys kiekvienoje valstybėje. Ji yra natūralus kiekvienos ekonomikos padarinys, susiformuojantis kaip pasekmė, valstybėje vykdomų mainų. Finansų sistema šiais laikais yra suvokiama kaip svarbiausioji dalis šalies ar regiono ekonomikos, kurios išskirtiniai kultūriniai bruožai, finansinis pajėgumas bei dydis stipriai įtakoja visą ekonomiką bei jos vystymosi kryptis. Nepaisant natūralios, finansų sistemos prigimties, šiuo metu ji yra finansinių institucijų visuma, kurios dalyvių tarpusavio santykius bei elgseną reglamentuoja teisinė bazė.Valstybės biudžetasyra didžiausias centralizuotas valstybės fondas, per kurį akumuliuojama pagrindinė dalis lėšų, reikalingų valstybei deleguotoms funkcijoms finansuoti. Už valstybės biudžeto sudarymą ir jo vykdymą yra atsakinga šalies Vyriausybė. LR biudžeto sandaros įstatyme (2004)[1] biudžetas apibūdinamas kaip valstybės pajamų ir išlaidų planas biudžetiniams metams.Z. Pagirskienė[2]teigia, kad valstybės biudžeto sąvoka jungia dvi skirtingas prigimtis: ekonominę ir teisinę. Ekonominė biudžeto sąvokos prasmė yra perskirstomieji santykiai, dėl kurių valstybė sukaupia lėšas į savo pagrindinį piniginį fondą, kurį panaudoja savo funkcijoms vykdyti. Teisinė biudžeto sąvokos prasmė yra ta, kad piliečių atstovai teisiniu aktu leidžia šalies vyriausybei mokesčių pavidalu surinkti tam tikrą lėšų kiekį ir nurodo, kam ir kiek tų lėšų turi būti panaudota. Didelę dalį valstybės biudžete sudaro Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos.Becker (2012) analizuodamas ES struktūrinių fondų įtaką augimui, remiasi tokiais rodikliais, kaip įmokos kaip bendrųjų nacionalinių pajamų dalis, BVP (nominalus), tenkantis vienam gyventojui, tam tikram tikslui skirtų metinių lėšų ir regiono, kuriam skirtos lėšos, BVP santykis, metinių lėšų, skirtų tam tikram regionui, kiekis, tenkantis vienam to regiono gyventojui, ES pervedimų ir BVP santykis, tam tikro fondo pervedimų ir BVP santykis. ES lėšos turi įtakos pinigųkiekiui ir kainų lygiui, ES lėšų panaudojimo prioritetai keičia bendrą ekonomikos struktūrą, turi poveikįkonkurencijai tarp sektorių ir atskirų įmonių. Tačiau Lietuvos laisvosios rinkos instituto ataskaitoje yra pabrėžiama, kad "makroekonominių rodiklių analizėdaugeliu atveju negali atskleisti struktūrinių fondų poveikio Lietuvos ekonomikai. Pirmiausia dėl to, jog agreguoti makroekonominiai duomenys neparodo procesų vykstančių mikro, įmonių lygmenyje. Antra – izoliuoti ES lėšų poveikio makroekonominiuose rodikliuose yra neįmanoma, juos veikia daugelis kitų veiksnių".[3]Įgyvendinant viešųjų finansų politiką, numatoma vykdyti anticiklinę fiskalinę politiką, 2015–2016 metais skatinančią visuminę paklausą ir 2017–2018 metais stabilizuojančią kainas. Taip bus užtikrinamas tvarus ekonomikos augimas ir naujų

[1] Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1990, Nr. 24-596.
[2]Pagirskienė Z. *Makroekonomikos pagrindai: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija. 2008, p.15.
[3]Lietuvos Laisvosios rinkos institutas. *ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas Lietuvoje*, 2011. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-06]<http://files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/ES%20lesos.pdf>.

darbo vietų kūrimas. Daugiausia dėmesio Programos laikotarpiu bus skiriama viešųjų finansų kokybės gerinimui: geresniam mokesčių administravimui ir viešųjų išlaidų efektyvumo didinimui. Geresnio mokesčių administravimo rezultatas lems didesnes valstybei priskiriamų biudžetų pajamas[4].

Darbe atliekamo tyrimo problema. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos biudžetas patyrė daug sukrėtimų ir pokyčių. Lietuvoje finansų industrija ne tik patyrė sunkumų dėl pasaulinės finansų krizės, tačiau taip pat dėl dviejų bankų, kurie buvo svarbūs indėlių rinkoje žlugimo. Prasidėjus pasaulinei finansų krizei, augimas sumažėjo iki 3 proc. 2008 m., o krizei pagilėjus – 2009-aisiais – ekonomika krito 15 proc. Pagrindinės krizės priežastys – mažėjanti nekilnojamojo turto rinkos apyvarta, bankų sugriežtintos skolinimosi sąlygos ir pagrindinių Lietuvos pramonės šakų veiklos sumažėjimas. Tikimasi, kad realiojo BVP atsigavimą ir augimą paskatins tokie veiksniai – darbo rinkos stabilizacija, investicijų augimas ir parama iš ES struktūrinių fondų. Numatoma, kad pritaikius monetarines, fiskalines ir krizių valdymo priemones 2010–2020 m. Lietuvos ekonomika augs, tik ne tokiais sparčiais tempais kaip ekonominio pakilimo laikotarpiu – t. y. vidutiniškai po 4 proc., teigiama Lietuvos Agrarinės ekonomikos instituto ataskaitoje.[5] Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją finansų rinkose ir atliktus įvairių mokslininkų tyrimų rezultatus dėl Europos Sąjungos paramos poveikio realiai ekonomikai, darbe iškeliama tokia problema: kokią įtaką Lietuvos biudžete vykstantiems pokyčiams turi Europos Sąjungos biudžeto politika? Koks yra Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis? Tokiu būdu bus padaryta Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų nuosekli analizė bei darbe formuluojamų išvadų pagrįstumas tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais.

Darbo objektas – Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetai bei Lietuvos Respublikos fiskalinė politika po įstojimo į Europos Sąjungą. ES parama Lietuvai ir jos įtaka Lietuvos biudžetui įvertinant Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykį kontekste. Darbo objektu taipogi apibrėžiami nacionaliniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, kurių pagrindu yra įgyvendinama fiskalinė politika.

Darbo tikslas – nustatyti, kokį poveikį ir įtaką Lietuvos biudžetui 2004-2014 m. turėjo Europos Sąjungos parama bei įvertinti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykį, struktūrą ir dinamiką 2004-2014 n. laikotarpiu.

Tikslui pasiekti iškelti tokie **uždaviniai:**

1. Išanalizuoti Lietuvos valstybės biudžeto teorinius aspektus;
2. Pateikti statistinius duomenis apie valstybės ir savivaldybės bei nacionalinio biudžeto pajamas bei asignavimus;

[4]Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 440 dėl Lietuvos Stabilumo 2015 metų programos. *Teisės aktų registras*, 2015-06494.
[5]Lietuvos Agrarinės ekonomikos institutas. *Lietuvos žemės ir maisto ūkis*. 2012, p. 26

3. Atskleisti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų sudarymo ir įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ypatumus;
4. Išnagrinėti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų struktūrą ir dinamiką 2004-2014 m.;
5. Įvertinti Lietuvos biudžeto pokyčius po Europos Sąjungos paramos gavimo 2004-2014 m.

Mokslinio tyrimo metodai. Metodologiją galime apibrėžti kaip bendriausius pažinimo principus, pažinimo metodus ir būdus konkrečioje mokslo kryptyje, t.y. kaip pažinimo principų, metodų, būdų visumą. Baigiamajame darbe kompleksiškai naudojami *teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.* Atliekant pasirinktos darbo temos tyrimą buvo taikyta *loginės analizės, sisteminės analizės, lyginamasis, analitinis-kritinis* ir kiti metodai. Darbe taikomi empiriniai metodai: *teisinių dokumentų analizės ir struktūrinės funkcinės analizės metodai*. Nė vienas iš aptartų tyrimo metodų neturėtų būti laikomas pagrindiniu ar svarbiausiu šio darbo tikslams ir uždaviniams įgyvendinti. Metodologija lemia pagrįstų išvadų formulavimą, problemų sprendimo būdų parinkimą.

Praktinėje dalyje pasirinkta statistinių duomenų apdorojimas ir koreliacinė analizė. Statistinė analizė, atliekama, remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, bei Europos Sąjungos statistikos tarnybos (toliau - EUROSTAT) teikiamais statistiniais duomenimis.

Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykio analizei atlikti naudojama *statistikos duomenų lyginamoji analizė, absoliučiųjų vidutinių dydžių taikymo metodas, vidutinių dydžių, dinamikos eilučių, tiesinio, koreliacinės regresinės analizės (porinės, daugianarės), netiesinio trendo pavidalo funkcijų (matematinis prognozavimas), modeliavimo metodas*, *chronologinė turinio analizė, dedukcinis metodas, dokumentų analizė.*

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys, išvados ir pasiūlymai.

Pirmoje darbo dalyje yra atliekama teorinė analizė.

Antroje darbo dalyje yra pateikiama empirinio tyrimo metodologija.

Trečioje darbo dalyje yra analizuojami Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetai – jų struktūra ir dinamika, atliekamas Europos Sąjungos paramos poveikio ekonomikos sektoriams vertinimas.

1. VALSTYBĖS BIUDŽETO STRUKTŪRA

1.1. Valstybės biudžeto samprata

Biudžetą bandoma sudaryti jau nuo labai senų laikų, todėlbiudžeto raidos istoriją galima nubrėžti nuo vergovės laikų iki šiuolaikinės ekonomiškai išsivysčiusios valstybės. Net ir tais laikais, kai valdovų pajamas sudarydavo tik jų asmeninis turtas arba užgrobtas iš kitų asmenų turtas, buvo bandoma sudaryti pajamų ir išlaidų orderius. Tačiau tokie planai išliko tik privačių asmenų, dažniausiai valdovų, žinioje ir buvo sudaromi ne bendrai su visa valstybe, bet atskirai. Valstybėje buvo atskiri biudžetai: regalijoms, kariuomenei, monopoliams. Tik XIX amžiuje valstybės biudžetas įgydo dabartinę reikšmę ir sudarė visumą, į kurią buvo įtraukiamos visos valstybės išlaidos ir pajamos ir kiekviena valdymo šaka pasitenkindavo būtent jai skirtomis sumomis, kurios pagal tą sąrašą joms buvo paskirtos. Tokiu principu buvo įgyvendinti biudžeto pagrindiniai principai: jo pilnumas ir vienodumas.

Praktiškai visos Europos valstybės XVIII a. pab. – XIX a. pr. turėjo savo biudžetus, kuriuose buvo numatytos kitų metų pajamos ir išlaidos.

Lietuvoje biudžeto užuomazgos yra siejamos su XV amžiuje Lietuvos didžiųjų kunigaikščių reikalautomis pajamų ir išlaidų sąmatomis, vadintomis „Skaičiumi“[6]. Sovietizacijos laikais Lietuvoje parengtas *skaičius*, kiek valstybėje surinkta ir sunaudota medaus. „XV a. pab. – XVI a. iš sričių valdytojų buvo reikalaujama teritorinių sąmatų“[7]. Tačiau su šia Jonušienės nuomone nesutinka garsus lietuvių ekonomikos mokslų daktaras, profesorius, Lietuvos Banko organizatorius Vladas Jurgutis, kuris abejoja ar Lietuvoje XVIII a. egzistavo toks dalykas kaip biudžetas, nebent jo užuomazgas būtų galima laikyti 1717 m. sudarytą kariuomenės sąmatą. Tačiau su šia Jurgučio nuomone taip pat galima ir nesutikti, jeigu biudžetu laikysime tam tikram laikotarpiui numatytą sudaryti pajamų ir išlaidų sąmatą. Remiantis šiuo faktu biudžetui būtų galima priskirti ir jam savo prasmėmis artimas valstybės iždo sąmatas, nes kaip žinome iš finansų istorijos, sąvoka „biudžetas“ atsirado žymiai vėliau. Valstybėje iždu yra laikoma pinigų ir kitų materialinių vertybių saugykla. Seniau iždu buvo vadinamos valstybės lėšos, pinigų kasa, taip pat išlaido[8]. Biudžeto sąmatos projektas buvo svarstytas 1775 m. senato ir seimo išrinktoje komisijoje. O 1776 m. Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės (*toliau* – LDK) biudžeto bendrų išlaidų tabelis rodė štai tokią specifiką: karaliui; kariuomenei; administracijai: maršalo, kanclerio, iždo departamentams; įvairiems

[6]Žilėnas A. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės finansų pagrindai. II dalis*. Vilnius, 1999.
[7]Jonušienė, Ž., Meilūnas, V., Puzinauskas, P. Biudžetas, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija T. 3*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
[8]Jurgutis, V. *Finansų mokslo pagrindai.* Kaunas, 1938.

reikalams; nenumatytoms ir nepaprastoms išlaidoms. Išlaidos biudžete išskirtos atskirais straipsniais. Taigi galima teigti, kad dar prieš LDK valstybės žlugimą turėjome biudžetą, kuriame buvo galima pastebėti ir viešumo, ir tikrumo. Tačiau tuo metu dar nebuvo aiškiai taikomi vieningumo ir pilnumo principai.

Tik 1919 m., po I pasaulinio karo įsikūrus Lietuvos valstybei, buvo sudarytas pirmasis biudžetas, tačiau, pagal V. Novikevičių, tik 1925 m. ir 1926 m. sudaromi pirmieji Valstybės biudžeto įstatymo projektai, neturintys juridinės galios, nors jais ir buvo vadovaujamasi[9]. Didžiausią juridinę galią rengiant ir vykdant biudžetą turėjo tuometiniai finansų ministrai.

Atgavus nepriklausomybę reikėjo sukurti nepriklausomos demokratinės valstybės principus atitinkančią biudžetinę sistemą ir įdiegti biudžeto procesą, kuris užtikrintų stabilią valstybės viešųjų finansų padėtį ir raidą. Tai buvo atlikta 1990 m. priėmus Biudžetinės sandaros įstatymą, kuris vėliau, t. y. 2000 m. buvo patobulintas ir pakeistas į Biudžeto sandaros įstatymą, o 2003 m. gruodžio 23 d. atlikta jo nauja redakcija.

Biudžetas yra pagrindinių tarpusavyje sąveikaujančių finansinių kategorijų - mokesčių, valstybės išlaidų, valstybinio kredito - visuma.

Ekonomine prasme biudžetas – tai viešojo finansų ūkio tam tikram laiko tarpui skaitmeninis laukiamų pajamų ir numatomų išlaidų prieš priešais sustatymas ir išvedamas jų balansas.

Juridine prasme biudžetas suprantamas kaip įstatymų leidžiamosios įstaigos aktas, kuriuo iš anksto numatomos ir sutvarkomos viešojo finansų ūkio pajamos ir išlaidos[10].

Svarbu paminėti, jog žodis *biudžetas* šiuolaikine šio žodžio prasme atsirado ne iš karto. Palyginimui pateikiama šiuolaikinė biudžeto reikšmė. Tiek lietuvių, tiek užsienio enciklopedijose randami tokie biudžeto sąvokos apibrėžimai:

- biudžetas (angl. *budget*,pranc.*bougette* - krepšelis*)*
    1. Valstybės pajamų ir išlaidų sąmata tam tikram laikui, patvirtinta įstatymo numatyta tvarka;
    2. Spėjamas laukiamų valstybės, įstaigos, įmonės arba atskiro asmens pajamų ir išlaidų apskaičiavimas tam tikram laikui[11];
    3. Įstatymų tvarka patvirtintas valstybės pajamų ir išlaidų tam tikram laikotarpiui aprašas;
    4. Valstybės, įstaigos arba atskiro asmens laukiamų pajamų ir išlaidų tam tikram laikotarpiui numatomas apskaičiavimas[12].

[9]Novikevičius, V. Valstybės biudžeto ir biudžetinio proceso istoriniai aspektai. *Jurisprudencija.* 31 (23), 2002.
[10]Naraškevičiūtė, V., Lakštutienė, A. *Valstybės finansai*. Kaunas: Technologija, 2003, p. 60.
[11]Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2000, p. 84.
[12] Encyclopédie de léconomie et de la gestion. Paris: Hachette, 1991, p. 378.

Iš šių dviejų apibrėžimų yra aiškiai matyti skiriamoji riba tarp privataus fizinio ar juridinio asmens ir valstybės biudžeto.

Biudžetas skirtingų autorių yra apibūdinamas labai įvairiai. Paprastai apibrėžimuose biudžetas siejamas su planavimu, įvairių rodiklių prognozavimu, kurie padeda įgyvendinti svarbiausius įmonės tikslus. Pateikiu keletą jų, kurie mano nuomone atskleidžia svarbiausius biudžeto aspektus:

Biudžetas - tai planavimo įrankis, padedantis valdyti verslą ir numatantis veiksmų planą ateityje[13].

Biudžetas - tai išteklių, skiriamų suplanuotai veiklai įvykdyti per nustatytą laiką, formali kiekybinė ataskaita[14].

Trumpai apžvelgus biudžeto sampratos reikšmes užsienio literatūroje, galime teigti, kad apie valstybės biudžetą šiuolaikine prasme pradedama kalbėti tik nuo XIX amžiaus. XXI amžiui aktualia prasme biudžetas apibrėžiamas:

Mokesčių teisėje[15]valstybės (savivaldybių) biudžetas traktuojamas kaip pagrindinis pinigų fondas, kuriame kaupiamos valstybės pajamos ir kurios naudojamos įstatymų nustatytoms sritims: švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos programoms finansuoti viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai, valstybės (savivaldybių) institucijoms išlaikyti.

Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas[16]valstybės biudžetą traktuoja, kaip Seimo patvirtintą valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planą biudžetiniams metams.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje 127 straipsnyje[17] nurodyta jog Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas, taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai. Nustatyta, kad valstybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, privalomų mokėjimų, rinkliavų, pajamų iš valstybinio turto ir kitų įplaukų. Mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Savivaldybės sudaro ir tvirtina savo biudžetą.

Apibendrinant istorinę biudžeto raidą galime teigti, kad šis finansinis institutas itin svarbus kiekvienos valstybės gyvavimui. Netinkamas valstybės finansų valdymas gali lemti net ir pačių galingiausių valstybių žlugimą. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje[18] pažymima, kad žodis „biudžetas“ kilęs iš seno prancūziško žodžio, „*bouge*‘‘- odinis krepšys. Anglai, perėmę ta žodį iš normanų, iš jo padarė„*budge*“ arba„*budget*‘‘ ir suteikė šiam žodžiui ypatingą reikšmę: odinis

[13]Juozaitienė, L. 2007. *Įmonės finansai: analizė ir valdymas:* Vadovėlis. Šiaulių universitetas. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 221.

[14]Stoner, A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D.R. 1999. *Vadyba:* Vadovėlis. Vertimas iš anglų k. Kaunas: Poligrafija ir informatika, p. 561.

[15]Marcijonas A., Gudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2003, p. 19.

[16]Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1990, Nr. 24-596.

[17]Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr.33-1014.

[18]Visuotinė lietuvių kalbos enciklopedija. Vilnius. 2003, p. 256.

krepšys, kuriame Anglijos iždo kancleris atsinešdavo į parlamentą savo finansinius projektus. Vėliau žodžiu biudžetas pradėta suprasti patys finansiniai projektai, kuriuose buvo nurodyta reikalaujami mokesčiai ir būsimos išlaidos. Iš Anglijos šį žodį perėmė prancūzai, kurie nuo 1802 m. pradėjo jį oficialiai vartoti XIX a. žodynuose, todėl biudžetas pasklido po visą pasaulį ir pradėta šiuo žodžiu žymėti viešojo finansinio ūkio pajamų ir išlaidų planus.

1.2. Valstybės pajamų šaltiniai

Tuo metu, kai valstybės dar tik pradėjo kurtis, svarbiausia buvo įgyvendinti valstybės ir jos piliečių gynybos nuo užpuolimų ir vidaus tvarkos palaikymo funkcijas. Plečiantis valstybėms, vystėsi ir jų vykdomos funkcijos. Dabartiniais laikais valstybės apima daugybę tokių funkcijų, kaip krašto apsauga, tvarkos palaikymas, švietimas, socialinė apsauga, kultūra, administravimas bei dalyvavimas gamybinėje – komercinėje veikloje. Taip pat yra reguliuojamas šalies ūkis ir jo infrastruktūra, rūpinamasi piliečių gerove, vykdoma ekonomikos politika ir kt. Tam, jog būtų įgyvendinamos visos šios minėtos funkcijos, valstybei yra reikalingi tam tikri ištekliai (pajamos). Pagrindiniai teisės aktai Lietuvoje, reguliuojantys santykius, susijusius su valstybės biudžetu, jo turiniu ir kitais teisiniais santykiais, yra Lietuvos Respublikos Konstitucija[19], Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas[20] (*toliau* – Biudžeto sandaros įstatymas).

Pačia bendriausia ir plačiausia prasme valstybės pajamų šaltiniai gali būti skirstomi į[21]:

1. Mokestines pajamas:
- tiesioginiai mokesčiai;
- netiesioginiai mokesčiai.
2. Nemokestines pajamas.

Mokestinės pajamos – tai tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, į kurių sąvoką įeina pajamų, pelno, socialinio draudimo, prekių ir paslaugų, turto ir kiti mokesčiai. Tiesioginiais vadinami tokie mokesčiai, kurie yra mokesčių mokėtojų mokami priklausomai nuo tam tikrų pajamų ar turto. Netiesioginius mokesčius sudaro apmokestintos tam tikros prekės ir paslaugos.

Taigi mokesčiai mokami į:

- nacionalinį biudžetą (valstybės ir savivaldybių biudžetus);

[19]Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios.*1992, Nr. 33 – 1014.
[20]Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1990, Nr. 24-596.
[21]Rakauskienė, G. O. *Valstybės ekonominė politika.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

- specialiuosius tikslinės paskirties fondus (Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetą)[22].

Mokesčių sistemos sampratos sudėtine dalimi galima laikyti ir mokesčių sistemos tikslą. S. Macijauskienė akcentuoja mokesčių, kaip privalomų piniginių mokėjimų reikšmę valstybės egzistavimui, kadangi būtent konkrečiai valstybei priklausančių mokesčių mokėtojų privalomai surenkamų, finansinių išteklių tikslas yra suteikti valstybei finansavimą. Kitaip tariant tik gaudama pajamas iš surinktų mokesčių valstybė yra pajėgi vykdyti jai nacionaliniais teisės aktais priskirtas funkcijas, o nuo šių surenkamų pajamų dydžio atitinkami priklauso valstybių funkcijų vykdymo kokybė. Taigi jeigu valstybė tokių pajamų negautų, negalėtų vykdyti savo funkcijų[23].

Taip pat svarbu pažymėti, kad mokesčiai renkami ne tik į valstybės, bet ir į savivaldybės biudžetus ir pinigų fondus. Dėl šios priežasties pagrįstai galima teigti, kad šiems subjektams mokesčiai, kaip gaunamos pajamos, turi itin svarbią reikšmę ir leidžia įgyvendinti jiems priskiriamas funkcijas[24]. V. Jurgutis taip pat yra nurodęs panašią mokesčių reikšmę valstybei[25], taigi galime teigti, kad mokesčių sistema yra valstybės ekonominės veikos pagrindas.

Lietuvos valstybinę mokesčių sistemą sudarantys mokesčiai pagal apmokestinimo būdą gali būti suskirstyti į tiesioginius ir netiesioginius[26]. Taigi Lietuvos mokesčių sistema gali būti apibūdinta kaip mokesčių sistema sudaryta iš Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje nurodytų mokesčių[27].

Mokesčiai yra įvairių tipų ir jie gali būti skirstomi pagal įvairius požymius, tačiau dažniausiai sutinkamas mokesčių skirstymas pagal mokesčio ėmimo būdą, t. y. mokesčių skirstymas į tiesioginius (iš pajamų) ir netiesioginius (per kainų sistemą).

Mokesčiai atlieka įvairias funkcijas, viena iš jų yra fiskalinė. Mokesčių fiskalinė funkcija pasireiškia tuo, jog remiantis šalies mokesčių sistema yra iš esmės formuojamos valstybės biudžeto pajamos[28]. Mokesčių teisės teorijoje pripažįstama, kad viena pagrindinių mokesčių funkcijų – fiskalinė, t. y. jie nustatomi ir renkami siekiant gauti valstybės pajamų, reikalingų viešiesiems interesams finansuoti[29]. „Fiskalinė funkcija būdinga visoms valstybėms ir šios funkcijos vaidmuo nuolat auga, tai rodo nacionalinio biudžeto ir kitų biudžetų bei fondų pajamų didėjimas“[30]. J. Rimas

[22]Meidūnas V., Puzinauskas P. (2001). Mokesčiai: Teorija, vaidmuo, raida. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 17.
[23]Macijauskienė, S. Gyventojų pajamų mokesčio analizė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-24]. <http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2007/finansai/Macijauskiene_Sonata.pdf>.
[24]Marcijonas A., Sudavičius B. Mokesčių teisė, 2003, Vilnius, p. 15.
[25]Jurgutis V. (1938) Finansų mokslo pagrindai. Kaunas: Šviesa. P.. 212
[26]Lietuvos teisės pagrindai. Vilnius: *Justitia*, 2004, p. 26.
[27]Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, Nr.63-2243.
[28]Dubauskas G. *Finansų valdymo teorijos.* Vilnius, 2011, p. 6.
[29]Medelienė, A., Gudavičius, B. *Mokesčių teisė (2-as papildytas leidimas).* Registrų centras, 2011.
[30]Novošinskienė, A. *Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas fiskalinės mokesčių funkcijos aspektu.* Žemės ūkio mokslai: Lietuvos mokslų akademija, 2013, p. 224.

(1996) nurodo, kad mokesčių fiskalinė funkcija leidžia Valstybei apsirūpinti reikalingomis Vyriausybės politinei, ekonominei ir socialinei-kultūrinei veiklai finansinėmis lėšomis. Kitaip tariant gautos mokestinės įplaukos arba mokesčių mokėtojų lėšos yra perskirstomos tarp įvairių interesantų: šalies gyventojų, ūkio subjektų ir skirtingų veiklos sričių. „Kiekvienos šalies Vyriausybei aktualu, kad šių lėšų netrūktų, kad būtų kuo daugiau gaunama pajamų iš mokesčių, nes priešingu atveju negalės gerai atlikti politinės, ekonominės, socialinės-kultūrinės veiklos“[31]. Mokesčių raida parodė, kad svarbiausias ir dažnai vienintelis valstybinių ir specialiųjų fondų išteklių šaltinis yra valstybės surenkami mokesčiai[32].

„Daugelyje tiek besivystančių, tiek ir Vakarų šalių netiesioginiai vartojimo mokesčiai yra reikšmingas biudžeto pajamų surinkimo šaltinis“[33]. Tai patvirtina taip pat Z. Tamašauskienė ir R. Opulskytė nurodydamos, kad netiesioginiai mokesčiai daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis[34]. Netiesioginiai mokesčiai gali paveikti bendrą našumą, išteklių perskirstymą, pajamų paskirstymą[35]. Lietuvos mokesčių sistema yra paremta labiau netiesioginiais mokesčiais, t. y. didžiąją dalį mokestinių pajamų sudaro pridėtinės vertės mokestis ir akcizo mokesčiai[36]. „Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, šalies mokesčių sistema yra nuolat keičiama ir kritikuojama siekiant optimizuoti biudžeto pajamas bei mokesčių mokėtojų gerovę“[37]. Taigi, netiesioginių mokesčių reikšmė valstybės biudžetui yra labai didelė.

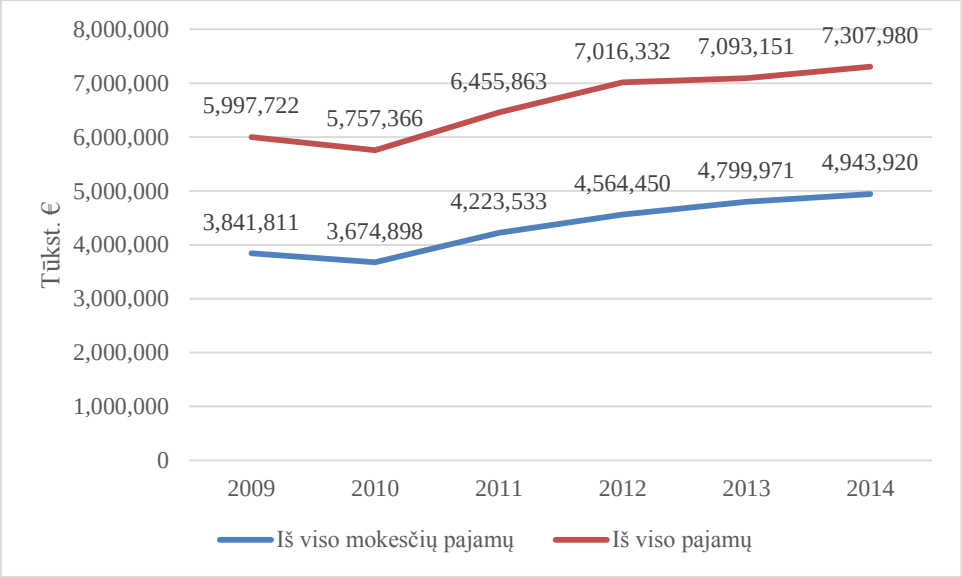
Kaip nurodo Z. Tamašauskienė ir A. Žadvidaitė , pajamų iš mokesčių surinkimas į nacionalinį šalies biudžetą gali būti lemiamas įvairių veiksnių, kuriuos autorės siūlo suskirstyti į mokesčių tarifus ir konkretaus mokesčio bazę didinančius ar mažinančius veiksnius[38]. Pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokesčio surinkimą gali lemti ne tik mokesčio tarifas ir jo keitimas, tačiau taip pat tokie veiksniai kaip infliacija, namų ūkių vartojimo išlaidos, pardavimų apimtys šalyje ir kt. „Fiskalinė akcizo funkcija pasireiškia tuo, kad mokesčiai tarnauja kaip pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis ir sukuria sąlygas valstybei vykdyti jai priskirtas funkcijas“[39].

Sutinkamai su autoriais ir statistika, netiesioginiai mokesčiai labiausiai įtakoja valstybės biudžeto pajamas.

---

[31]Novošinskienė, A. *Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas fiskalinės mokesčių funkcijos aspektu.* Žemės ūkio mokslai: Lietuvos mokslų akademija, 2013, p. 224.
[32]Meidūnas V., Puzinauskas P. Mokesčiai: Teorija, vaidmuo, raida. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p. 17.
[33]Ivaškaitė- Tamošiūnė, V. Perskirstomasis pridėrinės vertės mokesčio vaidmuo Lietuvoje. Verslo sistemos ir ekonomika. Nr. 4(1), 2014, p. 30-42.
[34]Z. Tamašauskienė ir R. Opulskytė, 2012.
[35]Porzecanski, 1974
[36]Popelnikova, N., Žaptorius, J. Lietuvos mokesčių sistemos analizė. Vilniaus Gedimino technikos universitetas: 15-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „Verslas XXI anžiuje“, 2012.
[37]Tamašauskienė, Z., Žadvidaitė, A. Ekonomika ir vadyba: Aktualijos ir perspektyvos. 2011, Nr. 1(21), p. 44.
[38]Tamašauskienė, Z., Žadvidaitė, A. Ekonomika ir vadyba: Aktualijos ir perspektyvos. 2011, Nr. 1(21), p. 44.
[39]Akcizų mokestis Lietuvoje. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“; VšĮ „Mokesčių ir verslo procesų administravimo centras“, 2014, p. 63.

Valstybės biudžetas yra sudarytas iš įvairių rūšių pajamų. Kaip matyti X paveiksle, valstybės biudžeto pajamos 2009-2014 m. laikotarpiu svyravo. 2010 m. buvo surinkta 4 proc. mažiau pajamų nei 2009 m., to priežastimi laikomas ekonomikos nuosmukis, kuris lėmė tiek įmonių skaičiaus mažėjimą, tiek vartojimo mažėjimą, kas turėjo įtakos pajamoms iš mokesčių. Nuo 2010 m. valstybės biudžeto pajamos nuolat didėjo – per 2010-2014 m. laikotarpį, valstybės biudžeto pajamos padidėjo daugiau nei ketvirtadaliu (26,9 proc.).

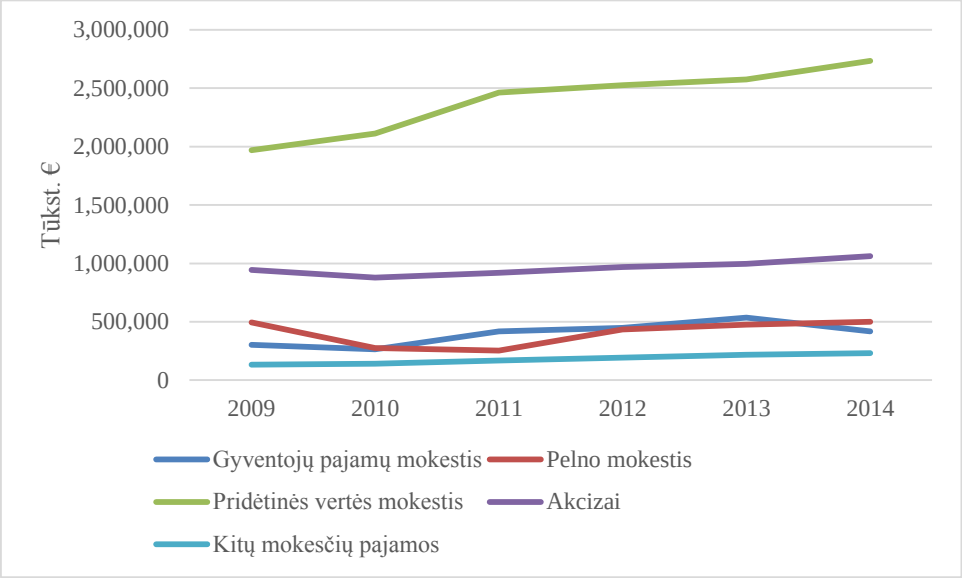

1 pav. Valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių ir pajamos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis

Viso nagrinėjamo laikotarpio metu valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių sudarė daugiau nei 63 proc. valstybės biudžeto pajamų. Be to, ši dalis pasižymėjo nuo 2010 m. didėjimo tendencija ir 2013 ir 2014 m. pajamų iš mokesčių dalis valstybės biudžeto pajamų struktūroje sudarė 67,7 proc. Valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių pasižymėjo tokiomis pat vystymosi tendencijomis kaip ir pajamos iš viso. 2010 m. pajamos iš mokesčių sumažėjo taip pat 4 proc., o nuo 2010 iki 2014 m. pajamos iš mokesčių padidėjo daugiau nei trečdaliu – 34,5 proc.

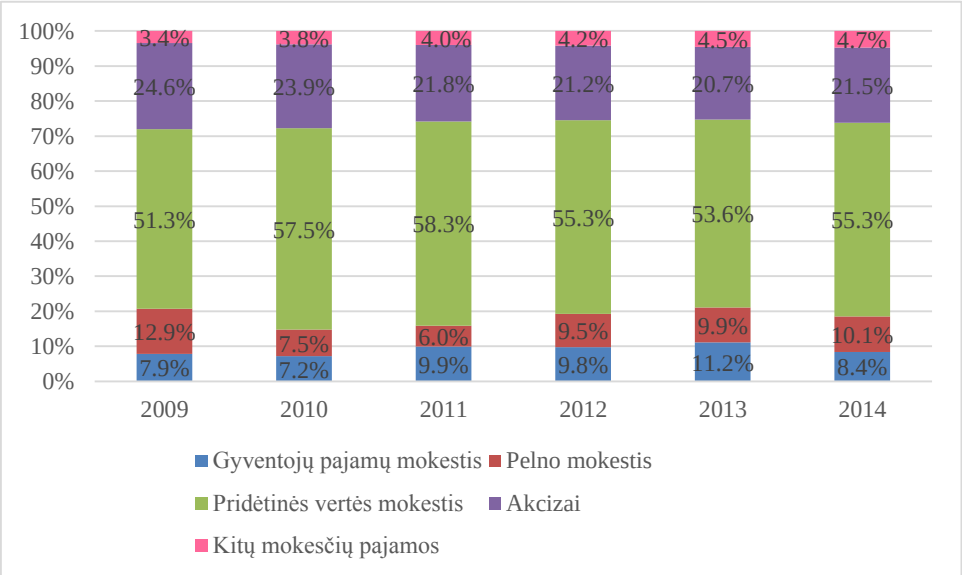
Analizuojant pajamas iš mokesčių pagal jų rūšis nustatyta, kad pajamos iš PVM mokesčio nagrinėjamu laikotarpiu nuolat didėjo – nuo 2009 iki 2014 m. pajamos iš PVM mokesčio padidėjo 38,8 proc., o didžiausias augimas buvo užfiksuotas 2011 m. – 16,6 proc. Pajamos iš akcizų pasižymėjo tokiomis pat vystymosi tendencijomis kaip pajamos iš mokesčių iš viso: 2010 m. pajamos iš akcizų sumažėjo 6,8 proc., o per 2010-2014 m. laikotarpį padidėjo 20,7 proc.

2 pav. Valstybės biudžeto pajamos iš mokesčių pagal jų rūšis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis

Pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio ir pajamos iš pelno mokesčio pasižymėjo kitokiomis vystymosi tendencijomis nei pajamos iš PVM mokesčio ar akcizų. Pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio 2010 m. sumažėjo 12,1 proc., 2010-2013 m. padidėjo 2 kartus, o 2014 m. sumažėjo 22,3 proc. Pajamos iš pelno mokesčio nuo 2009 iki 2011 m. sumažėjo 48,9 proc., o nuo 2011 iki 2014 m. padidėjo beveik 2 kartus. Pajamos iš kitų mokesčių per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo 76 proc. Taigi, galima konstatuoti, kad nepaisant GPM ir pelno mokesčio pajamų svyravimų, PVM mokesčio ir akcizų mokesčių bei kitų mokesčių pajamų didėjimas lėmė, jog pajamos iš mokesčių 2010-2014 m. didėjo.

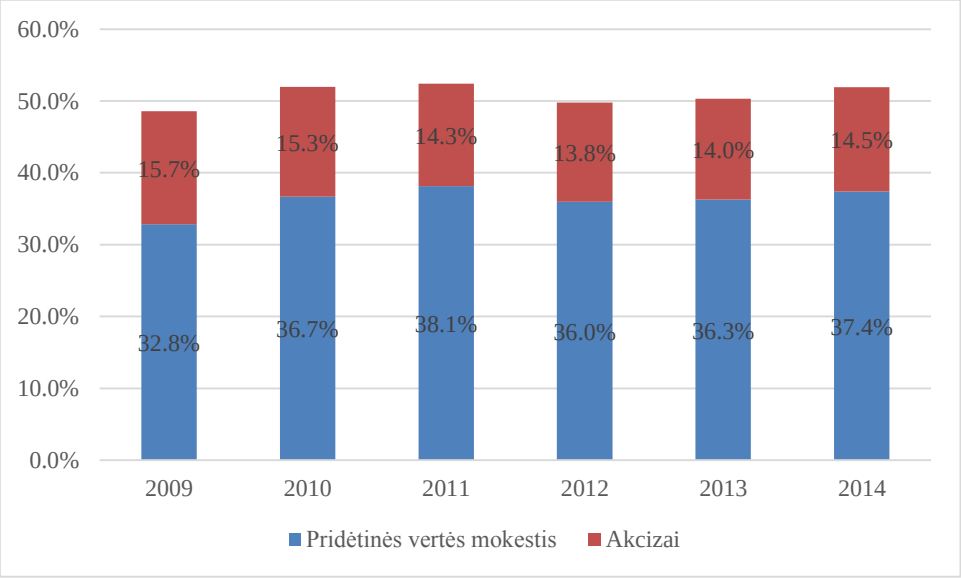

3 pav. Valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis

Kaip matyti 12 paveiksle, pajamos iš PVM mokesčio pajamų iš mokesčių struktūroje viso nagrinėjamo laikotarpio metu sudarė daugiau nei 50 proc., o didžiausia pajamų iš PVM mokesčio dalis buvo 2011 m. Pajamų iš akcizų dalis pajamų iš mokesčių struktūroje viso nagrinėjamo laikotarpio metu sudarė daugiau nei penktadalį pajamų iš mokesčių, tačiau ši dalis nuo 2009 iki 2013 m. pasižymėjo mažėjimo tendencija – sumažėjo nuo 24,6 proc. 2009 m. iki 20,7 proc. 2013 m., tuo tarpu 2014 m. padidėjo iki 21,5 proc. Taigi, kaip matyti iš X paveikslo, pajamos iš netiesioginių mokesčių sudarė nuo 75,8 proc. iki 81,4 proc. valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių, todėl galima daryti išvadą, kad netiesioginiai mokesčiai daro daug didesnę įtaką valstybės biudžeto pajamoms iš mokesčių nei tiesioginiai mokesčiai.

Bendroje pajamų iš mokesčių struktūroje netiesioginių mokesčių – PVM mokesčio ir akcizų – pajamų dalis valstybės biudžeto pajamų struktūroje sudarė nuo 48,6 proc. iki 52,4 proc. Kaip matyti 13 paveiksle, pajamos iš PVM mokesčio sudarė viso nagrinėjamo laikotarpio metu daugiau nei 30 proc. valstybės biudžeto pajamų, o nuo 2010 m. ši dalis viršijo 36 proc. Vis dėlto pajamų iš akcizų dalis valstybės biudžeto pajamų struktūroje sumažėjo nuo 15,7 proc. 2009 m. iki 14,5 proc. 2014 m. arba 1,2 proc. punkto. Pažymėtina, kad net ketverius metus iš analizuojamo laikotarpio netiesioginių mokesčių pajamos sudarė daugiau nei pusę valstybės biudžeto pajamų, todėl galima daryti išvadą, kad netiesioginiai mokesčiai turi didžiausią įtaką (palyginus su kitais mokesčiai ir kitomis pajamomis) valstybės biudžeto pajamų vystymuisi.

4 pav. Pajamų iš mokesčių dalys valstybės biudžeto pajamų struktūroje

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis

Apibendrinant atliktą netiesioginių mokesčių įtakos valstybės biudžeto pajamos analizę, galima daryti išvadą, kad netiesioginiai mokesčiai sudaro apie trys ketvirtadalius valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių ir daugiau nei pusę valstybės biudžeto pajamų iš viso, todėl jų reikšmė formuojant valstybės biudžetą yra labai didelė, t. y. jie daro didelę įtaką valstybės biudžeto pajamų dydžiui.

Nemokestinės pajamos sudaro, palyginus, pakankamai mažą valstybės pajamų dalį. Tai pajamos iš valstybės nuosavybės, vietinės rinkliavos, pajamos iš bankų ir konfiskacijos ir kt. Biudžeto sandaros įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos tokios valstybės biudžeto pajamos:

1. Pajamos iš mokesčių, gaunamos į valstybės biudžetą pagal įstatymus ir kitus teisės aktus;
2. Pajamos iš valstybės turto išskyrus pajamas, gaunamas įstatymų nustatyta tvarka privatizavus valstybei nuosavybės teise priklausančias akcijas ir pardavus valstybei nuosavybės teise priklausančius nekilnojamuosius daiktus);
3. Valstybės biudžetinių įstaigų pajamos;
4. Negrąžintina finansinė parama (lėšos);
5. Dotacijos;
6. kitos pajamos.

Taip pat minėto straipsnio 2 dalyje yra nurodoma, jog į valstybės biudžeto pajamas gali būti įskaitoma dalis pajamų, gautų teisės aktų nustatyta tvarka realizavus valstybės ilgalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą.

Analizuojant abi pateiktas pajamų šaltinių klasifikacijas galima teigti, jog visgi pagrindinis pajamų šaltinis yra mokesčiai, kurie sudaro apie 90 proc. visų Lietuvos Respublikos biudžeto pajamų[40]. Tai gyventojų pajamų, pridėtinės vertės, pelno, akcizų ir kitos rūšys. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog pagrindinės valstybės pajamos tiesiogiai priklauso nuo mokesčių mokėjimo. Tačiau dažna problema yra mokesčių mokėtojų vengimas mokėti mokesčius valstybei. Tokiu pagrindu neišvengiamai mažėja valstybės pajamų srautas, tarsi demoralizuojama visuomenė. Mokesčių vengimo neigiamos teisinės, socialinės, ekonominės ir kitos pasekmės apima daugelį visuomenės gyvenimo sričių ir yra akivaizdžios bei neginčijamos: susilpninamos valstybės galimybės įgyvendinti socialinę politiką, užtikrinti piliečių teisėtus interesus ir lūkesčius kurti ekonominę, kultūrinę gerovę ir kita.[41] Pastebėtina yra tai, jog visuomenėje dažnai pasireiškia jos narių priešiškumas paklusti mokestiniam reikalavimui, kas sąlygoja tai, jog visuomenės nariai pakankamai palankiai vertina mokesčių vengimo atvejus, pateisinant juos teiginiu, jog jų našta asmeniui yra tiesiog per didelė. Viename Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime

[40]Davulis, G. *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 283.
[41]Kuncevičius, G., Konsmačaitė, V. Mokesčių vengimo reiškinio analizė, atsižvelgiant į socialinių mokslų sąveiką. *Jurisprudencija*. 6(96), 2007, p. 80.

buvo konstatuota, jog Konstitucijos 127 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios Lietuvos Respublikos biudžeto sistemą, nurodančios valstybės biudžeto formavimo šaltinius, kartu įtvirtina ir konstitucinę pareigą mokėti mokesčius[42]. Nuo mokesčių vengimo nesustabdo ir tai, jog už tokį poelgį yra numatyta administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. Tai parodo, jog mokesčių vengimo problemos sprendimas reikalauja kompleksinio skirtingų disciplinų teisės požiūrio ir suderintos priemonių sistemos[43]. Todėl teigtina, jog tai ne tik teisės problema, ir sankcijų nustatymas bei griežtinimas nėra vienintelė priemonė, kurios derėtų imtis, norint efektyviai sumažinti mokesčių mokėjimo vengimą. Norint pasiekti teigiamų rezultatų šios problemos sprendimo kontekste reikia pasitelkti kompleksines įvairių specialistų pastangas (pvz. psichologų, sociologų, teisininkų ir kt.), siekti ugdyti šalies gyventojų sąmonę, stengtis į šios problemos sprendimo procesą įtraukti atitinkamas valstybines institucijas bei tam tikrais aspektais koordinuoti jų veiklą.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog pasirinkus bet kokią valstybės pajamų šaltinių klasifikaciją akivaizdžiai matoma, jog didžiausią valstybės pajamų dalį sudaro mokesčiai. Valstybei siekiant didesnių pajamų, kartu didinami ir mokesčiai, tačiau susiduriama su problema, jog kuo didesni nustatomi mokesčiai, tuo labiau pasireiškia priešiškumas iš mokesčių mokėtojų. Antra vertus, nustačius itin mažus mokesčius, valstybė tiesiog gaus per mažą pajamų srautą. Tokiu atveju reikia pasitelkti kompleksinį šios problemos sprendimo būdą ir siekti, jog mokesčių vengimas taptų optimaliai mažesnis.

1.3. Valstybės išlaidos

Valstybės išlaidas galima būtų apibrėžti kaip tokią ekonominę, socialinę ir teisinę kategoriją, kuomet finansiniai ištekliai yra tam tikrais būdais efektyviai paskirstomi tam tikroms sritims. Yra daugybė valstybės išlaidų klasifikacijos ir suskirstymai, vienas iš jų, kai valstybės išlaidos skirstomos į[44]:

1. Prekių bei paslaugų pirkimą valstybės reikmėms. Tai – išlaidos naujiems gamybinės bei negamybinės paskirties objektams statyti bei išlaikyti, biudžetinėms įstaigoms išlaikyti, gynybai bei kitoms reikmėms. Taip pat į šią sąvoką įeina valstybės perkamų prekių išlaidos.

[42]Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. liepos 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymo 55 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 36 straipsnio, 4 dalies 1, 2 punktų ir 58 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 31-770.
[43]Kuncevičius, G., Konsmačaitė, V. *supra* note 24, p. 83.
[44]Davulis, G.*supra* note 23, p. 282.

2. Neatlyginamas išmokas. Tai – valstybės išlaidos socialinėms problemoms spręsti bei socialinėms garantijoms užtikrinti (senatvės pensijos, išmokos nedarbo atveju, pašalpos skurdo atveju, pašalpos karo veteranams, stipendijos ir kt.).
3. Nuostolingus, bet visuomenei būtinus ūkio šakoms paremti. Dažniausiai tai lėšos, skiriamos žemės ūkiui, kelių tiesimui, uostų statybai ir kt.
4. Valstybės skolų išlaidos, t. y. išlaidos vyriausybės vertybiniams popieriams išpirkti bei palūkanoms išmokėti.

Kalbant apie valstybės išlaidas, svarbu aptarti tokią sąvoką, kaip *biudžeto deficitas*. Tai tokia situacija, kai valstybės išlaidos viršija valstybės pajamas ir tai gali būti vienas iš veiksnių, lemiančių valstybės skolinimąsi. Tokiu būdu, nagrinėjant valstybės išlaidų tematiką, galima pastebėti, jog turbūt daugiausiai problemų kelia valstybės skolos išlaidos, jų nuolatinis didėjimas ir pastangos šias išlaidas optimizuoti. Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatyme[45] valstybės skola apibrėžiama kaip valdžios sektoriui priskiriamų subjektų, turinčių teisę skolintis, prisiimtų, bet dar neįvykdytų įsipareigojimų grąžinti kreditoriams lėšas, pasiskolintas išplatinant Vyriausybės vertybinius popierius, pasirašant paskolų sutartis, finansinės nuomos (lizingo) sutartis ir kitus įsipareigojamuosius skolos dokumentus, konsoliduota suma. Skolos gali būti skirstomos į:

1. Vidaus skolas ir
2. Užsienio skolas.

Vidaus skolos yra tokios skolos, kai skolinama šalies viduje, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausybei skolinantis iš šalies centrinio banko ar privataus ekonomikos sektoriaus. Centrinis bankas, iš kurio skolinasi vyriausybė, atidaro vyriausybės sąskaitą, kurioje įrašoma pasiskolinta suma[46]. Iš privataus sektoriaus skolinantis yra išleidžiami vertybiniai popieriai.

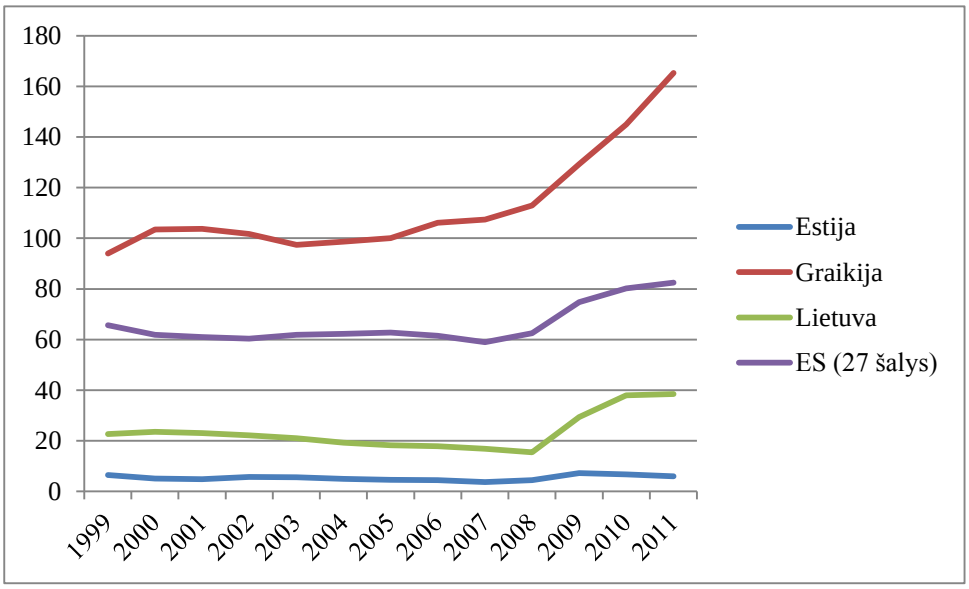
Užsienio skolos – kai valstybė skolinasi iš užsienio šalių naudojant užsienio paskolas ar kreditus. Užsienio skolos atveju palūkanos už skolą mokamos kitai šaliai, o pati skola gali tapti didele našta ateities kartoms, jei ji naudojama neproduktyviai, t. y. ne gamybai plėtoti, o „pravalgoma“[47].

Vyriausybės galimybes išmokėti valstybės skolą ir susikaupusias palūkanas šalies našumo atžvilgiu, t. y. palyginti su atitinkamo laikotarpio galutinėmis pagamintomis prekėmis ir suteiktomis paslaugomis, kurios teoriškai galės būti panaudoti šiems įsiskolinimams grąžinti parodo valstybės skolos ir BVP santykis. Pagal valstybės skolos ir BVP santykį Lietuvos rodikliai per nagrinėjamus metus yra vieni geriausių. Netgi 2011 m., išaugus šiam rodikliui iki 38,5 proc., Lietuva buvo šeštoje

[45]Lietuvos Respublikos valstybes skolos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 145-7419.
[46]Davulis, G.*supra* note 23, p. 284.
[47]*Ibid*, p. 285.

vietoje pagal mažiausią valstybės skolos ir BVP santykį, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis. Visų šių šalių rodikliai viršijo Mastrichto sutarties nustatytus kriterijus. Pažymėtina, kad dauguma šių šalių yra ES senbuvės. Taigi, 27 ES šalių narių valstybės skolos ir BVP santykio vidurkis per visą nagrinėjamą periodą viršijo 60 proc. BVP ir tik 2007 m. sumažėjo iki 59 proc. BVP. Nuo 1999 m. iki 2006 m. šis rodiklis svyravo nuo 60,4 proc. BVP (2002 m.) iki 65,7 proc. BVP (1999 m.). Tačiau prasidėjus ekonominei krizei, 27 ES šalių narių valstybės skolos ir BVP santykis pradėjo ženkliai augti. 2008 m. jis buvo 62,5 proc. BVP, 2009 m. pabaigoje jis išaugo iki 74,7 proc. BVP, 2010 m. - iki 80,2 proc. BVP, o 2011 m. pabaigoje jau siekė 82,5 BVP. Per nagrinėjamą laikotarpį Lietuvai pavyko neviršyti nustatytų Mastrichto kriterijų ir turėti vienų geriausių rodiklių tarp kitų ES šalių narių.

Lyginant Lietuvos ir ES 27 šalių vidutinį valstybės skolos ir BVP santykį nustatyta, kad Lietuvos rodiklis įgyja mažesnę reikšmę, kas reiškia, kad Lietuvos situacija dėl įsiskolinimo yra geresnė negu vidutinė situacija ES. Lyginant Lietuvos ir Graikijos, kurios rodiklio reikšmė yra blogiausia iš visų ES valstybių narių, valstybės skolos ir BVP santykį, matyti, kad Lietuvos rodiklio reikšmė yra daugiau nei du kartus geresnė nei Graikijos, tačiau lyginant Lietuvos ir Estijos, kurios rodiklio reikšmė yra geriausia ES, situaciją, matyti, kad Lietuvoje situacija dėl įsiskolinimo yra sudėtingesnė.

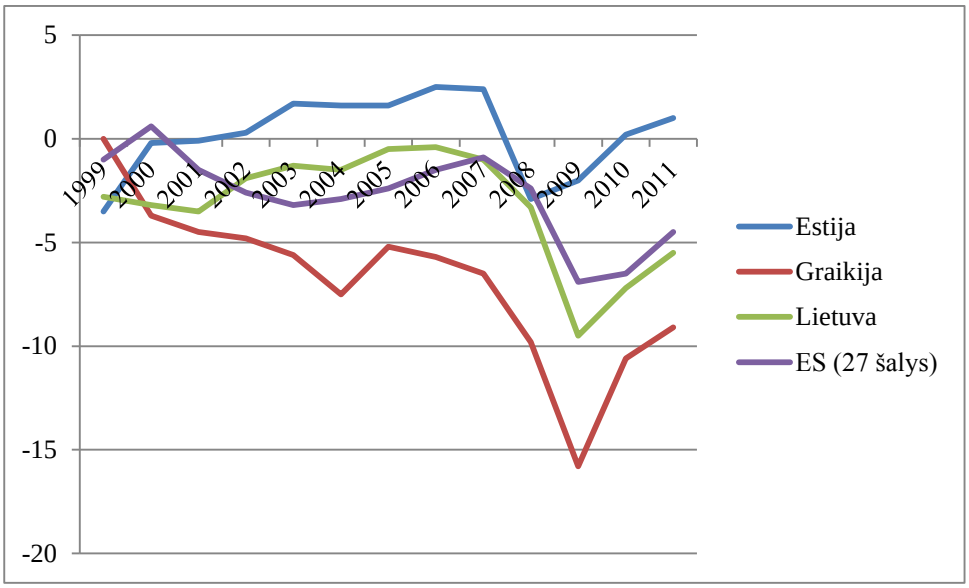
5pav. Vidutinis ES valstybių narių, Lietuvos, Estijos ir Graikijos šalių valstybės skolos ir BVP santykis 1999-2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Eurostat duomenimis

Valdžios sektoriaus balansas Lietuvoje, palyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis, yra mažesnis. Per visą nagrinėjamą laikotarpį Lietuvos valstybės biudžetas buvo deficitinis. Be to

viršijo Mastrichto sutarties rekomenduojamą (valstybės biudžeto deficitas ne didesnis kaip 3 proc. BVP) rodiklį 2000 m. 0,2 proc., 2001 m. - 0,5 proc., 2008 m. - 0,3 proc., 2009 m. - 6,5 proc., 2010 m. – 4,2 proc. ir 2011 m. – 2,5 proc. ES šalių narių valstybės biudžetas buvo perteklinis 2000 m. (0,6 proc. BVP). Kitais nagrinėjamais metais valstybės biudžetas buvo deficitinis, bet neviršijo Mastrichto sutarties rodiklį.

Lyginant Lietuvos ir ES vidutinį biudžeto deficito ir BVP santykį matyti, kad nuo 2008 m. situacija Lietuvoje yra prastesnė nei vidutinė situacija ES, tačiau Lietuvos rodiklio reikšmė yra daug aukštesnė nei Graikijos rodiklio reikšmė. Lyginant Lietuvos ir Estijos rodiklio reikšmės nustatyta, kad Estijoje rodiklis nagrinėjamu laikotarpiu daug metų buvo teigiamas, tuo tarpu Lietuvoje šis rodiklis teigiamą reikšmę įgijo tik 2000 m.

6 pav. Vidutinis ES valstybių narių, Lietuvos, Estijos ir Graikijos šalių valstybės biudžeto deficito ir BVP santykis 1998-2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Eurostat duomenimis

Palyginsim Lietuvos valstybės skolos rodiklius su šalimis, kurių rodikliai ES yra geriausi – Estija ir blogiausi – Graikija. Nors Estija neseniai įstojo į ES (2004 m.), jos rodikliai per tiriamą laikotarpį buvo patys geriausi ES ne tik jai įstojus į sąjungą, bet ir prieš tai. Estijos valstybės skolos ir BVP santykis nuo 1999 m. iki 2008 m. svyravo nuo 3,7 iki 6,5 proc. BVP (ES šalyse vidurkis - nuo 59,0 iki 65,7 proc. BVP). 2009 m. šis rodiklis išaugo iki 7,2 proc. BVP, tačiau, kitais metai mažėjo: 2010 m. sumažėjo iki 6,7 proc. BVP, 2011 m. - iki 6,0 proc. BVP, ir toliau išliko geriausiu Europos sąjungoje, žymiai lenkiant kitas šalis (ES šalių vidurkis 2009 m. - 74,7 proc. BVP, 2010 m. - 80,2 proc. BVP ir 2011 m. - 82,5 proc. BVP). Estijos valstybės biudžetas per analizuojamą laikotarpį buvo subalansuotas. Deficitinis biudžetas buvo 1999, 2000, 2001, 2008 ir 2009 metais.

Didžiausias jis buvo 1999 m. ir siekė 3,5 proc. BVP., kitais metais svyravo nuo 0,1 iki 2,9 proc. BVP. 1998 m., nuo 2002 m. iki 2007 m. bei 2010 m. ir 2011 m. Estijos biudžetas buvo perteklinis ir svyravo nuo 0,2 iki 2,5 proc. BVP. Pažymėtina, kad 2010 m. ir 2011 m. šalies pajamos viršijo išlaidas ir biudžeto perteklius sudarė 0,2 proc. BVP 2010 m. ir 1,0 proc. BVP - 2011 m. Kaip rezultatas, Estija, kai visa Europa buvo prislėgta skolų krizės, 2011 m. sausio 1 d. tapo 17-ąja Europos Sąjungos šalimi, įvedusia eurą.

Graikijos valstybės skolos ir BVP santykis per visą nagrinėjamą laikotarpį buvo labai aukštas. Mažiausias jis buvo 1999 m. ir sudarė 94 proc. BVP. 2009 m. Graikijos valstybės skola išaugo iki 129,3 proc. BVP, 2010 m. – jau iki 144,9 proc. BVP, o 2011 m. pasiekė dar vieną rekordą - 165,3 proc. BVP (žr. 7 priedą, 12 pav.). Graikijos valstybės biudžeto deficitas per analizuojamą laikotarpį nuosekliai augo ir per visą šį laiką buvo aukštesnis nei Mastrichto sutarties rekomenduojama, kad valstybės biudžeto deficitas būtų ne didesnis kaip 3 proc. BVP. 2000 m. Graikijos biudžeto deficitas sudarė 3,7 BVP, o 2008 m. jau siekė 9,8 proc. BVP, 2009 m. jis išaugo iki 15,8 proc. BVP, t.y. penkis kartus daugiau, nei Mastrichto sutarties nustatyti kriterijai. 2010 m. Graikijai pavyko sumažinti biudžeto deficitą iki 10,6 proc. BVP, o 2011 m. – iki 9,1 proc. BVP. Taigi, Graikijos vyriausybė per analizuojamą laikotarpį ne tik nesugebėjo sumažinti išlaidų, bet nesustabdė jų tolimesnį augimą.

Graikija ES nare tapo 1981 m. 2001 m. sausio 2 d. ji įsivedė bendrą Europos valiutą – eurą. Tačiau per ekonominę krizę iškilo šios šalies ekonomikos ydos. Išaiškėjo, kad Graikija tyčia klastojo duomenis apie savo finansinę padėtį. Europos Komisija (EK) teigia, kad nuo 2001 metų, kai įstojo į euro zoną, Graikija ne kartą pateikė sumažintus skaičius. Faktiškai jos biudžeto deficitas ir valstybės skola yra labai didelės, o analitikai prognozuoja jai finansinį žlugimą, nes vyriausybė turės skirti didžiąją dalį finansinių išteklių skoloms padengti. 2011 m. Graikijai iškilo bankroto grėsmė. Per 2011 m. antrąjį metų ketvirtį Graikijos ekonomikai nepavyko išsivaduoti iš krizės gniaužtų, nes jos BVP susitraukė, o nedarbo lygis išliko labai aukštas. Per antrąjį šių metų ketvirtį, palyginus su tuo pačiu laikotarpiu prieš metus, Graikijos BVP sumažėjo 7,3 proc. (per pirmąjį ketvirtį - 8,1 proc.). Tam, kad gauti Europos Sąjungos ir Tarptautinio valiutos fondo paskolą, Graikija turėjo mažinti viešąsias išlaidas ir padidinti mokesčius. Tačiau, šios priemonės padarė daugiau žalos šalies ūkiui nei buvo tikimasi. Nedarbo lygis Graikijoje išliko aukštas (birželio mėn. siekė 16 proc.). Pernai birželį nedarbas buvo 11,6 proc. Taigi, Graikijai bus dar sunkiau pasiekti, kad šių metų biudžeto deficitas dar sumažėtų. Tuo tarpu Graikijos Vyriausybės taupymo politika sukėlė nepasitenkinimą tarp gyventojų. Šią šalį nuolat krečia protesto akcijos, streikai, kurie dažniausiai baigiasi riaušėmis ir susirėmimais. Tuo tarpu ES politikai pradėjo kalbėti apie Graikijos pasitraukimo iš euro zonos galimybę. Graikijos vyriausybė, atėjusi į valdžią 2010 m. spalį, paskelbė ekonomikos stabilizavimo programą, pagal kurią įšaldomi

atlyginimai, didesni nei 2 tūkst. eurų, 10 proc. mažinamos pašalpos ir socialinės išmokos, taikomos kitos taupymo priemonės. Tačiau ši programa neįtikino rinkų, o Europos Sąjungos šalys baiminosi, kad didėjanti Graikijos skola kelia grėsmę euro stabilumui. Graikijai nusprendus paskelbti bankrotą, netiesioginę šio sprendimo įtaką pajustų ir kitos ES valstybės. Dėl šio sprendimo galėtų smukti euro kursas. Be to reitingų agentūros greičiausiai sumažintų kitų ES šalių, kurios yra nebe tokios patikimos investicijoms ir kurios, šių agentūrų manymu, gali pasekti Graikijos keliu, reitingus.

2012 m. gruodį Europos Sąjungos 27 šalių finansų ministrai suteikėGraikijai dar dvejus metussumažinti perviršinį deficitą. Ekonomikos ir finansų reikalų taryba (ECOFIN) suderino naujus fiskalinės konsolidacijos terminus Graikijai, pagal kuriuos ji turi sumažinti savo biudžeto deficitą iki 3 proc. BVP 2016 metais. Anksčiau buvo planuota reikalauti iš Graikijos sumažinti šalies biudžeto deficitą iki 3 proc. BVP 2014 metais[48]. Europos Sąjungos narės susitarė iš Europos finansinio stabilumo fondo skirti Graikijai49,1mlrd. EUR. Išmokos bus mokamos dalimis per keletą kartų. Euro zonos finansų ministrai sutiko pervesti Graikijai pirmąją 34,3 mlrd. eurų išmoką iš gelbėjimo paketo. Šios lėšos skubiai reikalingos Graikijai norint rekapitalizuoti bankus, padengtibiudžeto deficitą, toliau įgyvendinti fiskalinesir struktūrines reformas[49].

Ne paslaptis, jog įstojus į Europos Sąjungą, Lietuva buvo viena iš tų šalių, kuri pasižymėjo sparčiausiu ūkio augimu. Viešojo sektoriaus finansų problemų pradžią galima įvardyti 2009 m., kai dėl krizės stipriai sumažėjus valstybių pajamoms ir padidėjus išlaidoms, buvo fiksuojami itin dideli biudžeto deficito lygiai, o tai vertė šalių vyriausybes skolintis[50]. Esant tokioms situacijoms, gali būti didinami mokesčiai, tačiau tokia papildoma mokesčių našta mažina visuminę paklausą ir apskritai gali sumažinti ekonominį aktyvumą[51]. Kitas variantas – gali būti plečiama mokesčių bazė, t. y. įvedami nauji mokesčiai. Tačiau toks sprendimas taip pat neatneša siekiamos naudos. Todėl protingesnis šios situacijos sprendimas galėtų būti biudžeto išlaidų mažinimas. Vienas iš variantų valstybės išlaidų mažinimui galėtų būti, pavyzdžiui, lėšų mažinimas valstybinės valdžios išlaikymui. Pasiteisinti gali ir užsienio investicijų pritraukimas, šešėlinės ekonomikos mažinimas.

Kaip pavyzdį galima išnagrinėti Lietuvos pajamų ir išlaidų santykį per 2014[52] ir 2015 metus[53] (7 pav.).

---

[48]Greece granted two more years to correct its excessive deficit. Brussels, 4 December 2012. *Consilium* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-29]. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/134028.pdf>.

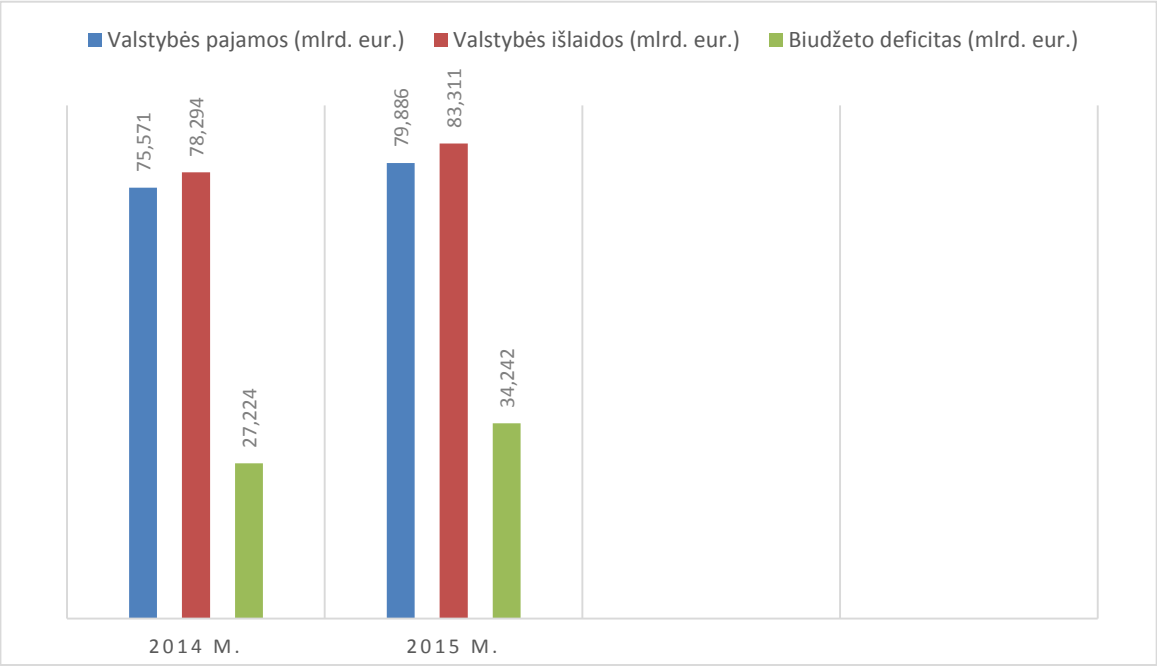
[49]Eurogroup Statement on Greece. 13 December 2012. *Consilium* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-29]. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/134269.pdf>.

[50]Vaicekauskas, T., Račikas, E. Valstybės skolos vertinimo teoriniai ir praktiniai aspektai Europos Sąjungos šalių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2013, 1(29), p. 38.

[51]Davulis, G. *supra* note 23, p. 285.

[52]Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, 140-7044.

[53]Lietuvos Respublikos 2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Teisės aktų registras.* 2014, Nr. 2014-20611.

7 pav. 2014 m. ir 2015 m. Lietuvos biudžeto rodikliai

Remiantis pateikta medžiaga galima reziumuoti, jog tiek 2014 m., tiek 2015 m. Lietuvos valstybės pajamos yra mažesnės nei išlaidos. Todėl tokioje situacijoje susidaro biudžeto deficitas, valstybei tenka skolintis lėšas, tam jog būtų padengtas jų trūkumas.

Apibendrinant išdėstytą medžiagą, galima teigti, jog valstybė gali turėti įvairiausių išlaidų, tačiau labai svarbu valstybės lėšas paskirstyti ir išleisti labai organizuotai ir efektyviai. Lietuvos valstybei sunku išvengti biudžeto deficito, valstybės skola yra pakankamai didelė ir su laiku tik auga. Todėl labai svarbu pasirinkti prioritetinius kriterijus, kam pirmiausiai turi būti paskiriamos lėšos, o kurioms kategorijoms jos gali būti sumažintos ar išvis neskiriamos.

2. EUROPOS SĄJUNGOS BIUDŽETO STRUKTŪRA

2.1. ES biudžeto samprata ir struktūra

Europos Sąjungos (*toliau* – ES) biudžetą galima apibrėžti kaip bendras ES institucijų ir valstybių lėšas, iš kurių yra finansuojama ES veikla[54]. Taip pat ES biudžetą galima traktuoti kaip teisės aktą, kuris yra priimamas specialia tvarka vadovaujant Parlamentui, Tarybai ir Komisijai. Šiuo metu (2015 metų duomenimis) ES biudžetas yra 145 mlrd. eurų, o tai sudaro tik 1 % ES šalių metinio BVP[55].

Pagrindiniai ES teisės aktai, kurie reglamentuoja ES biudžeto teisinius santykius yra šie:

1. Europos anglies ir plieno bendrijos steigimo sutartis[56], kurioje reglamentuojama biudžetų procedūra, įtvirtintas metinio periodiškumo principas;
2. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis[57], kurioje nurodomos tam tikros finansinės nuostatos, susijusios su biudžeto procedūra ir jos principais;
3. Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis[58], kurioje taip pat įtvirtinta biudžeto procedūra ir su ja susiję principai.

Sprendimus pagal savo kompetenciją ir įgaliojimus dėl ES biudžeto sudarymo priima tokios institucijos kaip Europos Komisija, Parlamentas ir Taryba. Lisabonos sutartyje[59] numatyta, kad biudžeto sudarymo procedūra trunka nuo rugsėjo 1 d. iki gruodžio 31 d.[60] , tačiau galima teigti, jog biudžeto sudarymo procedūra prasideda daug anksčiau, nei yra nurodoma oficiali data. Galima išskirti tokius ES biudžeto formavimo etapus[61]:

- Iki liepos 1 d. ES institucijos ir įstaigos parengia sąmatas biudžeto projektui pagal savo tvarką. Tuomet Komisija, besiremdama pateiktomis sąmatomis
- Iki rugsėjo 1 d. turi paruošti preliminarų ES biudžeto projektą, kurį pateikia Tarybai svarstyti.

---

[54]Vitkus, G. *ES enciklopedinis žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 73.
[55]Biudžetas. Europos Sąjunga [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/pol/financ/index_lt.htm>.
[56]Europos anglies ir plieno bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 20015-10-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9177>.
[57]Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-10-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=27086>.
[58]Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-10-06]. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=10963 >.
[59]Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community .Official Journal C 306, 2007.
[60]Apie Europos Sąjungos biudžetą glaustai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/glance/budget_glance_lt.pdf>.
[61]Apie Europos Sąjungos biudžetą glaustai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/glance/budget_glance_lt.pdf>.

- Iki spalio 1 d. Taryba priima poziciją dėl biudžeto projekto ir perduoda jį Europos Parlamentui.
- Parlamentas per 42 dienas biudžetą patvirtina per pirmąjį svarstymą arba su pakeitimais grąžina Tarybai.
- Tais atvejais, kai Taryba nepritaria Parlamento siūlomiems pakeitimams, šaukiamas Taikinimo komitetas, kuris privalo per 21 dieną pateikti bendrą tekstą.
- Parlamente vyksta antrasis svarstymas, kuriame turi būti galutinai suderintos visos pataisos.
- Biudžetas įsigalioja, kai jį pasirašo Parlamento pirmininkas.

Kaip ir Lietuvos, ES biudžetą sudaro pajamos ir išlaidos. Toliau šiame baigiamajame darbe bus aptariama kiekviena iš šių struktūrinių dalių.

2.2. ES pajamos

Europos bendrijų steigimo sutarties 269 straipsnis (*ex* 201 straipsnis) nurodo, jog neatmetant kitų įplaukų, visas biudžetas formuojamas nuosavomis lėšomis. Tokiu būdu galima teigti, jog ES biudžeto pajamas sudaro būtent šios dvi sudedamosios dalys. Tačiau manytina, jog būtų galima išskirti detalesnį ES biudžeto pajamų kategorijų sąrašą[62]:

- Tiesioginiai ES valstybių narių įnešamos lėšos. Tai didžiausias biudžeto pajamų šaltinis, kurį sudaro apie 70 proc. visų ES gaunamų pajamų. Tam tikrais atvejais valstybių narių įnešama suma gali būti koreguojama siekiant išvengti per didelės naštos konkrečioms šalims.
- Produktų importo mokesčiai prekėms (ES nepriklausančių šalių muitai ir cukraus mokesčiai);
- Kiekvienos ES valstybės narės standartizuotų PVM pajamų dalis.
- Taip pat į ES biudžetą yra gaunamos šios pajamos:
    - Mokesčiai, kurie yra mokami nuo ES institucijose dirbančių asmenų darbo užmokesčio;
    - ES nepriklausančių šalių įnašai, kurie skiriami tam tikroms ES programoms;
    - Baudos, kurias moka bendrovės, pažeidusios ES taisykles.

2.3. ES išlaidos

[62]Kaip finansuojama ES? *Europos Sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-07]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/revenue-income/index_lt.htm>.

Tiesioginės arba netiesioginės naudos iš kokios nors ES lėšomis finansuojamos veiklos gauname visi[63]. Taip yra todėl, kad ES finansuoja įvairias programas ir veiklos sritis. ES išlaidos gali būti skirstomo į 6 pagrindines sritis[64]:

- Ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda;
- Konkurencingumas augimui ir užimtumui skatinti;
- Tvarus augimas. Gamtos ištekliai;
- Saugumas ir pilietybė;
- Europos vaidmuo pasaulyje;
- Administravimas;
- Specialiosios priemonės.

Toliau bus aptartos kiekviena iš šių rūšių.

Ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda. ES vadovaujasi sanglaudos principu, kuris reiškia, jog siekiama padėti ypač nepalankių sąlygų regionų ekonomiką pritaikyti prie pasaulinės konkurencijos sąlygų[65]. Šiuo atveju ES lėšos konkrečiai yra skiriamos naujai infrastruktūrai , mokymo programoms, tarpvalstybiniam bendradarbiavimui, mažinami ES regionų ir valstybių narių išsivystymo skirtumai. Pavyzdžiui, skurdesniuose Europos regionuose vykdoma nemažai infrastruktūros projektų, pagal kuriuos gerinama geriamojo vandens kokybė, įrengiami nauji ES standartus atitinkantys sąvartynai ir kuriami efektyvūs transporto tinklai[66]. Šiai kategorijai 2014 metų duomenimis buvo skiriama 33,3 % lėšų.

Konkurencingumas augimui ir užimtumui skatinti. ES siekia skirti kuo daugiau lėšų ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui, todėl šiuo tikslu finansuojami moksliniai tyrimai, inovacijos, technologijų plėtra, siekiama geresnių darbo vietų, didinamas konkurencingumas. Tobulinami transporto, energijos ir skaitmeniniai tinklai. Ši ES finansavimo kategorija pakankamai tampriai susijusi su prieš tai apibūdinta ekonomine, socialine ir teritorine sanglauda, kartu abiem kategorijoms yra išleidžiama 44,9 % visų ES lėšų.

Tvarus augimas. Gamtos ištekliai. Atsižvelgiant į ES geografines sąlygas galima teigti, jog šiame žemyno regione gali būti pagaminama įvairi žemės produkcija, kuri bus pakankamai kokybiška ir prieinama ES vartotojui. Tokiu būdu ES siekia, kad būtų gaminama kokybiška, vartotojo lūkesčius patenkinanti, produkcija, bet tuo pačiu ūkininkai, tenkindami

[63]Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf>.
[64]Kam naudojamos ES biudžeto lėšos? *Europos sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/expenditure/index_lt.htm].
[65]Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf>.
[66]Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf>.

vartotojų norus, privalo tausoti aplinką. ES labiau nei bet kuriame kitame pasaulio regione skatinama patikimo gamtos valdymo rėmimo politika, todėl skatinamas gaminti aukštos kokybės maistas, populiarinami Europos žemės ūkio produktai, remiamos inovacijos ūkininkavimo ir maisto perdirbimo srityse[67]. Be to, siekiant sėkmingai valdyti ir apsaugoti mūsų gamtos išteklius, turi būti taikomos tiesioginės priemonės, leidžiančios saugoti aplinką, pertvarkyti ir įvairinti kaimo ekonomiką, skatinti tausią žvejybą[68]. Tokiu pagrindu veikia Europos žemės ūkio garantijų ir Europos žemės ūkio fondai, kurių lėšomis finansuojamos tiesioginės išmokos ūkininkams, kaimo gyventojai skatinami įvairinti savo veiklą.

Taip pat pažymėtina, jog 2015 metais yra sutarta, kad paramai ūkininkams, kurie patiria sunkumų dėl Rusijos nustatyto maisto eksporto draudimo, nebus naudojamas Žemės ūkio sektoriaus krizių rezervas, bet ji bus finansuojama iš susidariusio didesnio nei tikėtasi finansinio pertekliaus ir Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fonde atliktų koregavimų[69]. Tokiu būdu, ES stengiasi atsižvelgti į susiklosčiusią situaciją ir kiek įmanoma suteikti maksimalią pagalbą valstybės narėms, kurių ekonominė, politinė ar kitokia situacija yra pasunkėjusi.

Dėl visų šių išvardintų priežasčių yra skiriama didžioji dalis visų ES lėšų (apie 40%).

Saugumas ir pilietybė. ES, skirdama lėšas šiai kategorijai, siekia kovoti su šiais reiškiniais:

- Terorizmas;
- Organizuotas nusikalstamumas;
- Nelegali imigracija.

Šalys, veikdamos išvien, daug veiksmingiau kovoja su minėtais faktoriais. Taip pat ES skiria daug dėmesio Europos kultūros paveldui, stengiamasi stiprinti ES piliečių tapatybės jausmą, įtvirtinti saugios visuomenės vertybes.

Europos vaidmuo pasaulyje. ES skiria lėšas ne tik valstybėms narėms, bet ir finansuoja bei teikia neatidėliotiną pagalbą ištikus stichinėms nelaimėms, taip pat suteikia ir ilgalaikę pagalba klestėjimui ir saugumui užtikrinti. Pavyzdžiui, 2013 m. suteikusi pagalbą 124 mln. žmonių daugiau kaip 90 šalių už ES ribų, Europos Sąjunga patvirtino savo – didžiausios pasaulyje pagalbos teikėjos - statusą[70].

[67]Kam naudojamos ES biudžeto lėšos? *Europos sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/expenditure/index_lt.htm].

[68]Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf

[69]2015 m. ES biudžetas. *Europos Vadovų Taryba. Europos Sąjungos Taryba* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-annual-budget/eu-budget-2015/>.

[70]Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014[interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf

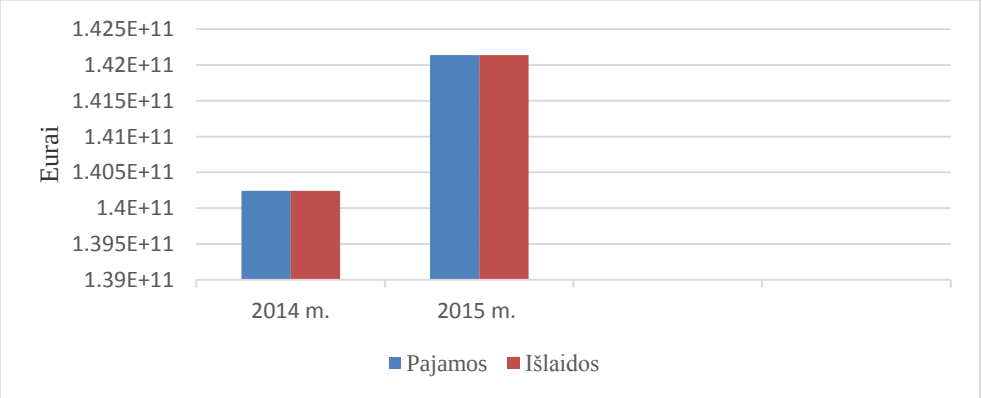
Administravimas. Dalis ES lėšų yra skiriamos ES institucijų, personalo ir pastatų išlaikymui. ES institucijų sąvoka apima Europos Parlamentą, Tarybą, Europos Komisiją, Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, Audito rūmus. Ateityje žadama įvykdyti Europos Komisijos personalo reformą ir mažinti darbuotojų skaičių ir didinti jų darbo valandų skaičių. Šiam sektoriui yra skiriama apie 6% visų ES lėšų.

Literatūroje galima rasti ir tokį ES išlaidų skirstymą į:

- Privalomąsias išlaidas;
- Neprivalomąsias išlaidas.

Privalomosios išlaidos yra tokios išlaidos, kurios yra tiesiogiai numatytos ES sutartyse, tarptautiniuose susitarimuose ar kituose teisės aktuose, dėl kurių paskirstymo lemiamą žodį turi Taryba. Neprivalomosios išlaidos – tokios išlaidos, kurios yra skirtos finansuoti ES veiklos kryptis ir kuriuos patvirtina Europos Parlamentas. Teisės doktrinoje yra laikomasi nuomonės, kad skirtumas tarp privalomųjų ir neprivalomųjų išlaidų yra politinis, kadangi jis sietinas su tarybos ir Parlamento pasidalinimu ir kuri iš šių institucijų taria svarbiausią žodį dėl tokių asignavimų[71].

Analizuojant ankstesniame šio baigiamojo darbo skyriuje Lietuvos pajamų ir išlaidų santykį buvo padaryta išvada, jog Lietuvos išlaidos viršija valstybės pajamas, todėl šalyje yra susidaręs biudžeto deficitas. Tokiu būdu analogiška situacija bus analizuojama ES biudžeto kontekste, pateikiant ES pajamų ir išlaidų santykį 2014 ir 2015 metais (8 pav.).

8 pav. ES pajamų ir išlaidų santykis 2014 ir 2015 m.[72]

Šioje diagramoje svarbiausia pastebėti tai, jog atitinkamais metais valstybės pajamos ir išlaidos idealiai sutampa. Tai rodo, jog ES biudžete niekada nesusidaro deficitas. Tokia situacija patvirtina tai, jog ES galioja biudžeto subalansuotumo principas (angl. *principle of equilibrium*),

[71]Cairns, W. *Europos sąjungos teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas. 1993, p. 93.
[72]Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2015/lt/GenRev.pdf>.

kuris reikalauja, jog pajamos būtų lygios išlaidoms, ir tai, jog ES biudžetas turi būti subalansuotas kasmet. Prognozės dėl biudžetinių metų pajamų turi būti tokios pat, kaip ir tų metų mokėjimų asignavimai; biudžeto deficito, kuris gali atsirasti, negalima dengti iš skolinamų lėšų, kadangi tai nesuderinama su nuosavų išteklių sistema[73]. Tokia nuostata yra įtvirtinta dar 2002 metais Finansinio reglamento[74] 14 ir 15 straipsniuose.

Pažymėtina, jog biudžeto subalansuotumo principas yra siekiamybė kiekvienoje šalyje, tačiau jį ne taip parasta įgyvendinti. Lietuvoje, kaip matėme ankstesnėje pateiktoje informacijoje, yra tokia situacija, jog valstybės išlaidos pakankamai viršija pajamas, todėl yra susidaręs nemenkas biudžeto deficitas. Tačiau tai nereiškia, jog valstybė nesiima jokių veiksmų tam, jog tokios padėties būtų išvengta. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl Lietuvos konvergencijos 2014 metų programos[75] yra įtvirtinta, jog yra nustatomas vidutinio laikotarpio tikslas – pasiekti, kad struktūrinis deficitas nebūtų didesnis už 1 procentą BVP. Toks Vyriausybės nutarimas yra priimtas remiantis Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymu[76], kurio paskirtis yra nustatyti fiskalinės drausmės taisykles, užtikrinančias ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą ir stabilią ūkio plėtrą. Todėl galima teigti, jog nors Lietuvos, palyginti su ES, biudžetas turi deficitą, tačiau įstatyminiu pagrindu yra dedamos maksimalios pastangos tam, jog to būtų išvengta, ir būtų įtvirtintas biudžeto subalansuotumo principas.

[73]Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-12] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2015/lt/GenRev.pdf>.
[74]Council Regulation (EC, Euratom) No. 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities. Official Journal L 248, 2002.
[75]Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. balandžio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos konvergencijos 2014 metų programos Nr. 346.
[76]Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 120-4881.

3. EUROPOS SĄJUNGOS BIUDŽETAS: DINAMIKA, SANTYKIS SU LIETUVOS RESPUBLIKOS BIUDŽETU, ES PARAMOS POVEIKIO EKONOMIKOS SEKTORIAMS VERTINIMAS

3.1. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos biudžetų tyrimo metodika

Praktinėje darbo dalyje siekiama:

1. Išnagrinėti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų struktūrą ir dinamiką 2004-2014 m.;
2. Įvertinti Lietuvos biudžeto pokyčius po Europos Sąjungos paramos gavimo 2004-2014 m.

Biudžeto dinamikai ir palyginimui praktinėje dalyje pasirinkta statistinių duomenų ir koreliacinė analizė. Statistinė analizė, atliekama, remiantis Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, bei Europos Sąjungos statistikos tarnybos (toliau - EUROSTAT) teikiamais statistiniais duomenimis.

Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykio analizei atlikti naudojama *statistikos duomenų lyginamoji analizė,loginė analizė, sisteminė analizė, analitinis-kritinė*. Darbe taikomi empiriniai metodai: *teisinių dokumentų analizės ir struktūrinės funkcinės analizės metodai.*

ES struktūrinių lėšų panaudojimas gali būti vertinamas analizuojant makroekonominių rodiklių pokyčius, tačiau toks vertinimas yra sudėtingas, kadangi šių rodiklių svyravimams įtakos turi įvairūs veiksniai, sudėtinga yra išskirti ir izoliuoti kuri nors vieną veiksnį, pavyzdžiui, struktūrinę paramą. Europos Komisija siūlo daryti vertinimą prieš paramos panaudojimą, tada po jos panaudojimo gali būti lyginamas planuotas arba įvertintas *ex ante* ir pasiektas rezultatas. Panašaus pobūdžio vertinimas yra siūlomas taip pat mokslinėje literatūroje, tačiau šiuo atveju siūloma vertinti tam tikros srities rodiklius ir būklę prieš paramos panaudojimą ir po paramos panaudojimo ir palyginti rezultatus. Plačiai diskutuojama yra taip pat dėl įsisavinimo arba absorbcijos pajėgumų vertinimo. Retesnis būdas vertinti paramos naudą yra apklausos atlikimas, tačiau pažymėtina, kad šis būdas geriausiai tinka vertinti tam tikros konkrečios organizacijos gautą naudą. Tam tikro metodo pasirinkimas priklauso nuo vertinimo tikslo, vertintojo turimų ar prieinamų informacijos šaltinių, gebėjimų ir kitokių veiksnių. Nepaisant metodų įvairovės, juos naudojant yra susiduriama su įvairiomis problemomis ir trukdžiais.

Kaip pateikta visuose akademinės literatūros šaltiniuose, analizuojančiuose struktūrinių fondų įtaką konvergencijai, augimui ir darbo vietoms turi daug trūkumų[77]:

[77]Swidlicki et al, 2009.

1. Nors naudą įmanoma parodyti atskirais atvejais, tai yra beveik neįmanoma nustatyti reikšmingą prieštaravimą, t. y. nustatyti, ar bet koks augimas ir konvergencija, priskirta struktūriniams fondams būtų pasiekta šiems fondams nedalyvaujant;
2. Labai sunku yra atskirti struktūrinius fondus nuo kitų ekonominių ir politinių veiksnių, pavyzdžiui, monetarinės ar fiskalinės politikos, TUI srautų ar darbo rinkos reformų. Tai lemia, kad sunku yra nustatyti aiškų priežastinį ryšį tarp finansavimo ir augimo ir/arba konvergencijos;
3. Makroekonominiai modeliai, kuriais mėginama įvertinti struktūrinių fondų poveikį, įskaitant tuos, kurie naudojami Europos Komisijos, pasižymi daugybe trūkumų ir nerealiomis prielaidomis, pavyzdžiui, pilna ir tobulai efektyvi rinka;
4. Sunku įvertinti kiekybiškai alternatyvias išlaidas. Nors Europos Komisija pripažįsta, kad jos modelyje yra tam tikros alternatyviosios išlaidos, jo apibendrinta ir privilegijuota diskonto norma, naudojama apskaičiuoti šias išlaidas, negali užfiksuoti didžiulių netiesioginių skirtumų tarp šimtų regionų ir tūkstančių projektų, finansuojamų struktūrinių fondų lėšomis;
5. Atsižvelgiant į tai, kad šios lėšos būtų skirtos struktūrinei reformai, politikos poveikis – neigiamas ar teigiamas – reikalauja laiko, kad taptų akivaizdus. Pavyzdžiui, potencialios alternatyviosios išlaidos, įeinančios į ekonomiškai neperspektyvios pramonės rėmimą, gali pasireikšti tik tada, kai verslas galiausiai pradeda augti, tuo metu, kai kitos ekonominės galimybės jau atėjo ir praėjo (tačiau, taip pat gali būti priešingai).

Apibendrinant atliktą ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo būdų analizę, galima daryti išvadą, kad siekiant įvertinti, kaip buvo panaudotos šios lėšos ir kokia įtaka biudžetui gali būti atliekami įvairūs tyrimai, pvz. Jasaitienė, Klyvienė[78] analizavo Europos Sąjungos paramos poveikį Lietuvos ekonomikai, Simanauskas, Šidlauskas[79] analizavo ES paramos poveikį šalių progresui, Nakrošis[80] analizavo ES struktūrinių fondų valdymo perspektyvas, Ginevičius, Butkevičius, Podvezko[81] atliko Naujų Europos Sąjungos šalių ekonominės plėtros daugiakriterinį įvertinimą, Bruneckienė, Krušinskas[82] vertino ES struktūrinių fondų įtaką regionų plėtrai, Baležentis, Baležentis, Valkauskas[83] vertino Lietuvos situaciją pasinaudojus ES teikiama parama nustatant

[78]Jakaitienė, A., Klyvienė, V. Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. *Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika*, 2007, 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://www.lb.lt/jakaitiene_1>.
[79]Efficiency of the EU structural support and its effects on the country's progress / Simanauskas, Leonas. Šidlauskas, Skirmantas. Iš: Ekonomika. 2007, p. 52-67.
[80]Nakrošis V. *Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas: mokomoji metodinė medžiaga*. Vilnius: Eugrimas. 2003.
[81]Ginevičius, R., Butkevičius, A., Podvezko, V. Naujų Europos Sąjungos Šalių ekonominės plėtros daugiakriterinis įvertinimas.Verslas: teorija ir praktika. 2005.
[82]Bruneckienė, J., Krušinskas, R. *ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti.* Kaunas: KTU, 2011, Nr. 16.
[83]A Baležentis, T Baležentis, R Valkauskas. Technological and Economic Development of Economy 16 (4), 578-602, 2010. 35

struktūrinius rodiklius ir naudojant daugiakriterinį vertinimą. Dažnuose tyrimuose konkurencingumas buvo vertinamas naudojant konkurencingumo indeksą ir jo rodiklius prieš ES struktūrinės paramos panaudojimą ir po. Remiantis ES galiojančiais teisės aktais, ES struktūrinių fondų panaudojimo vertinimas turi būti atliekamas *ex ante*, t. y. prieš jų panaudojimą, o šio vertinimo esmė yra apibrėžti, kokie yra tikslai, nustatyti jų išraišką skaičiais, taip pat nustatyti kitokius paramos aspektus ir jų apibūdinimus. Tokiu atveju vertinimas atliekamas po tam tikro programavimo laikotarpio yra vertinamas lyginant su *ex ante* vertinimo metu nustatytais dydžiais: tiek kokybiniais, tiek kiekybiniais. Iš kitos pusės, mokslinėje literatūroje yra taip pat dažnai susiduriama su vertinimu, paremtu palyginimais tarp šalių ir rodiklių, kurių pagrindą sudaro BVP ir dydžiai, susiję su parama, pavyzdžiui, dotacijų suma ir pan., analizė. Mokslininkai taip pat naudojasi statistiniais ir ekonometriniais metodais, ypač tuo atveju, kai siekiama įvertinti įtaką ekonomikos augimui ar pan. Kitas vertinimo būdas yra tam tikros srities specialistų arba paramos gavėjų apklausa, šis būdas yra ypač tinkamas tuo atveju, kai siekiama išsiaiškinti ES struktūrinių paramos fondų lėšų įtaką tam tikrai konkrečiai sričiai ar organizacijai (viešojo ar privataus sektoriaus). Taigi, ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas gali būti vertinamas įvairiais būdais, priklausomai nuo vertinimo tikslų ir vertinimo rezultatų užsakovų ar suinteresuotų grupių, taip pat nuo vertinimo galimybių pagal duomenų prieinamumą.

Šio darbo praktinėje dalyje yra vadovaujamasi empirine argumentacija, kuri yra paremta empiriniais duomenimis. Šios argumentacijos esmė yra žinių empirinio pagrindimo būdas, kuris patvirtina arba kiekybiniais rodikliais paremia pateikiamą arba ginamą teiginį. Remiantis metodologine argumentacija empirinio tyrimo pagrindimui buvo pasirinktas neabejotinai patikimas metodas, kurio gairėmis remiantis jau buvo atlikti panašūs tyrimai susiję su ES teikiamo finansavimo įtakos biudžetui vertinimu, taip siekiant gauti tvirtą pagrindimą išsaugant metodo vertingumą ir objektyvumą. Kadangi kiekvienas empirinis tyrimas turi būti paremtas tam tikra teorijos pozicija, todėl šio darbo teorinė studija buvo rašyta siekiant medžiagą įvertinti objektyviai ir buvo naudojama chronologinio turinio analizė, taip pat ir dedukcinis metodas, kurio pagalba buvo atliekamas teorijos sisteminimas, kuris leido patvirtinti pateikiamus tvirtinamus loginius ryšius, aiškinimų pagrindus, kurie remiasi bendrais principais[84].

Šio darbo tikslas – nustatyti, kokį poveikį Lietuvos biudžetui 2004-2014 m. turėjo Europos Sąjungos parama bei įvertinti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykį. Ir šiam tikslui realizuoti yra naudojami ***mokslinio tyrimo metodai:***

- Chronologinio turinio analizė;
- Dedukcinis metodas;

[84]Tidikis, R. Socialinių mokslinių tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

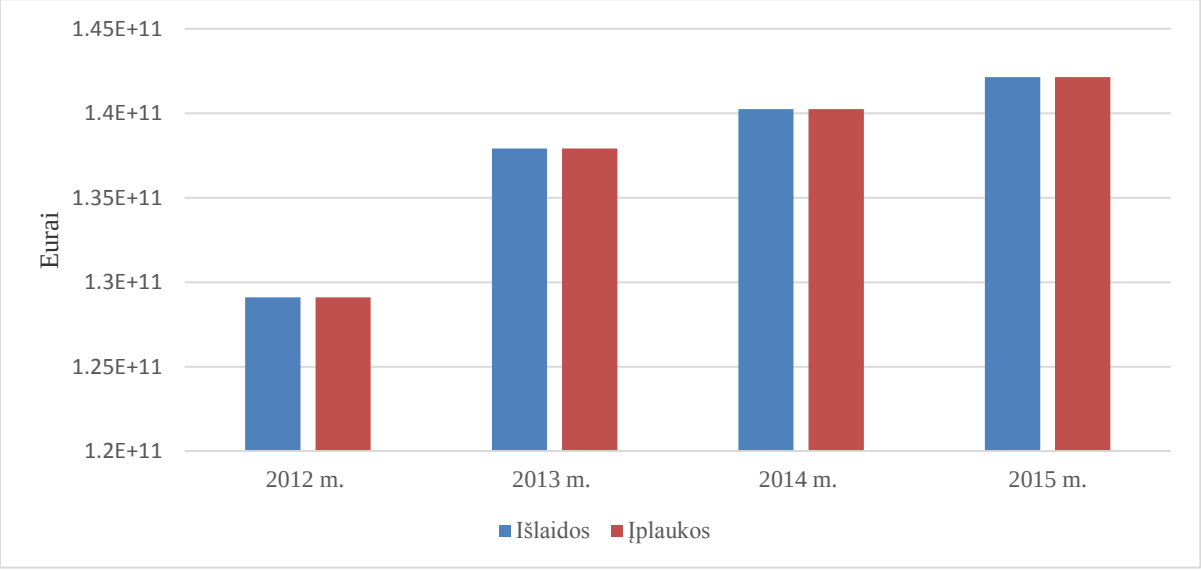
- Dokumentų analizė;
- Statistinių duomenų apdorojimas ir analizė;
- Regresinė analizė.

Lyginamosios analizės metodas buvo pasirinktas šio tyrimo atveju dėl kelių priežasčių, pirma jis suteikia galimybę įvairiu lygiu ne tik tikslinti dėsningumų raišką įvairiomis ekonominėmis aplinkybėmis, tačiau taip pat buvo siekiama ištirti panašumus ir skirtumus, siekiant sudaryti efektyvaus vertinimo gairių klasifikacijas ir tipologijas. Jo pranašumai yra priežastinio ryšio nustatymo galimybė, situacijos kontrolė, kitimų per ilgą laikotarpį nustatymo galimybė. Tačiau reikia paminėti, kad taikant šį metodą, svarbu atsiriboti nuo subjektyvaus vertinimo, kitų pašalinių įtakų, kas galėtų neigiamai veikti tyrimo rezultatus[85].

Apklausos duomenys ir regresinė analizė buvo atliekama (apdorojama) ir analizuojama naudojant MS Excel ir SPSS 17.0 programinę įrangą.

3.2. ES biudžeto dinamika

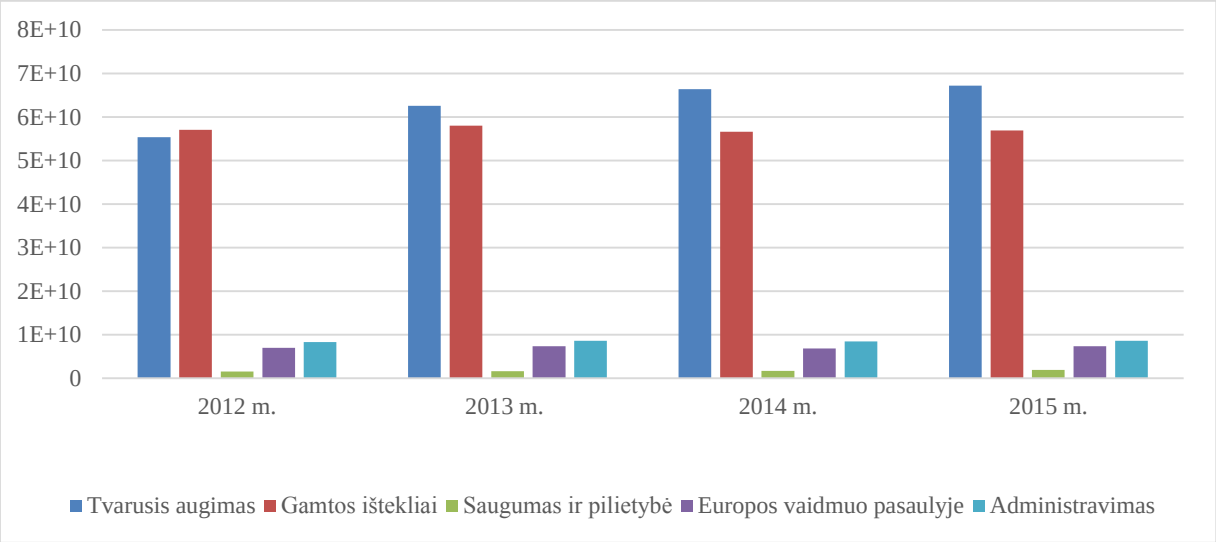
Biudžeto dinamiką galima trumpai apibrėžti kaip tam tikrą biudžeto kaitą per atitinkamą laikotarpį. Analogiškai taip galima apibrėžti ES biudžeto dinamiką (9 pav.).

9 pav. ES biudžeto dinamika 2012[86]-2015[87] metais.

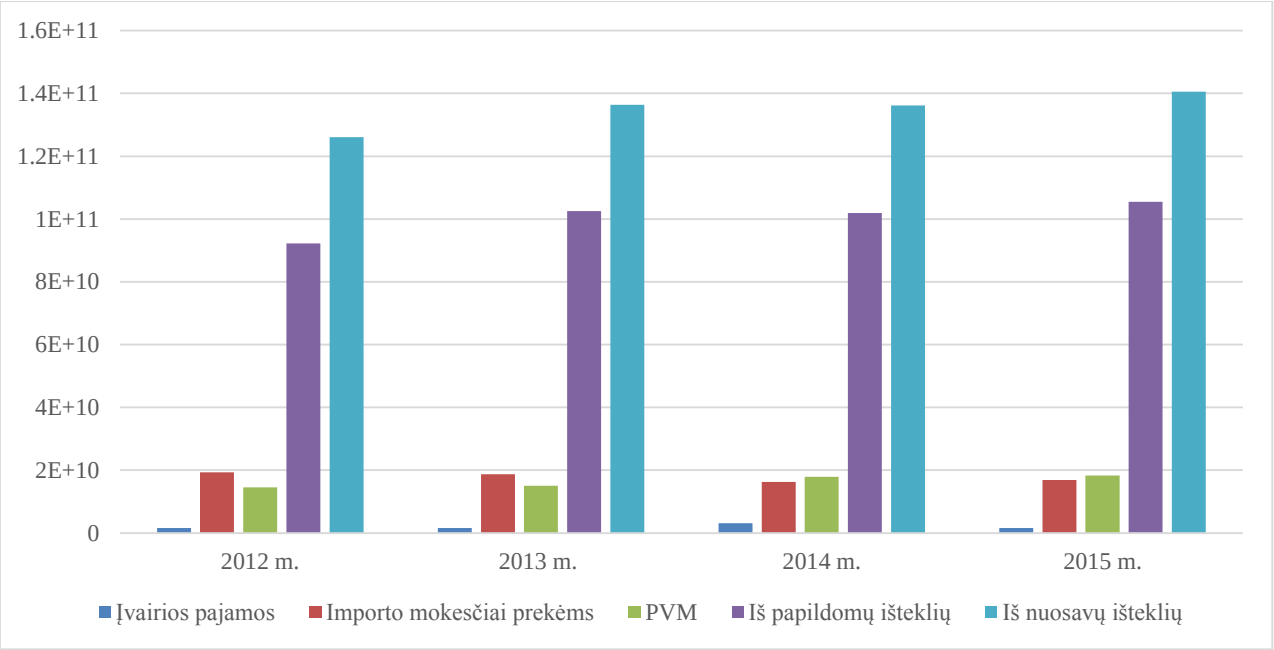
[85]Tidikis, R. Socialinių mokslinių tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
[86]Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2013/lt/GenRev.pdf>.
[87]Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2015/lt/GenRev.pdf>.

Iš pateiktos diagramos galima daryti išvadą, jog nuo 2012 iki 2015 metų tiek ES pajamos, tiek išlaidos su kiekvienais metais didėjo. Didžiausias pajamų ir išlaidų pakilimas 2013 metais. Norint sužinoti detalias tokių pakilimų priežastis ir veiksnius, kurie turėjo didžiausios įtakos biudžeto augimui, reikia detaliau išanalizuoti pajamų ir išlaidų pasikeitimo skirtumus. Pirmiausiai bus detaliai išanalizuota išlaidų kaita (10 pav.).

10 pav. ES išlaidų 2012-2015 m. dinamika.

Iš pateiktų duomenų galime daryti išvadą, jog akivaizdžiai kasmet didėja išlaidos tvariajam augimui. Kiti rodikliai, kaip išlaidos gamtos ištekliams, saugumui ir pilietybei, Europos vaidmeniui pasaulyje ir administravimui yra pakankamai panašūs, todėl kasmetinio ES biudžeto išlaidų lemti negalėjo. Tokiu būdu galima teigti, jog išlaidos tvariajam augimui yra pagrindinis veiksnys, lėmęs 2012-2015 metų laikotarpiu vykusį ES biudžeto išlaidų laipsnišką didėjimą. Remiantis biudžeto subalansuotumo principu, tam tikrose srityse laipsniškai turėjo didėti ir ES biudžeto pajamos (5 pav.)

11 pav. ES pajamų 2012 – 2015 m. dinamika.

Pavaizduotoje diagramoje aiškiai pavaizduoti atitinkamo laikotarpio pajamų dinamika. Matome tai, jog nors ir skirtingi rodikliai kito (pavyzdžiui, įvairių pajamų, importo mokesčių ir PVM), tačiau svarbiausia atsižvelgti į iš papildomų ir nuosavų išteklių gaunamų lėšų dinamiką, kadangi šios pajamų rūšys sudaro didžiąją dalį pajamų. Jos akivaizdžiai didėjo 2012 - 2015 metų laikotarpyje, o tai ir yra minėto laikotarpio biudžeto augimo priežastis.

Apibendrinant visus duomenis galima teigti, jog didžiausią įtaką biudžeto dinamikai turi tos išlaidų ir pajamų struktūrinės dalys, kurios sudaro didžiąsias išlaidų ir pajamų dalis. Smulkesnių dalių, nors ir akivaizdūs pakilimai ar nuosmukiai, turi nedidelės, o dažnai praktiškai jokios, įtakos visai biudžeto dinamikai. Vertinant konkrečiai 2012 - 2015 metų ES biudžeto dinamiką teigtina, jog ES biudžeto augimui daro padidėjusios išlaidos tvariajam augimui ir ženkliai išaugusios pajamos iš valstybių narių bei iš papildomų išteklių.

3.3. ES paramos poveikio ekonomikos sektoriams vertinimas

2004 metais Lietuvai tapus ES nare, įvyko daug pokyčių valstybės ekonomikoje. Prekybos sąlygų pasikeitimas, didesnės galimybės judėti darbo jėgai ir kapitalui, ES finansinė parama šalių narių, tarp jų – ir Lietuvos, ekonomikai turi reikšmingą poveikį[88]. Lietuvai skiriama ES struktūrinių fondų parama suteikia galimybes įgyvendinti nacionalinį ilgalaikį tikslą – užtikrinti nenutrūkstamą šalies ūkio augimą ir mažinti ekonominio išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos ir ES vidurkio[89]. Tokiu būdu yra siekiama bendrojo vidaus produkto augimo ir naujų darbo vietų sukūrimo tikslo. Todėl šioje baigiamojo darbo dalyje bus pateikiamas ES paramos poveikio ekonomikos sektoriams vertinimas.

Prieš pradedant ES paramos vertinimą, tikslinga būtų apžvelgti tokius pagrindinius teigiamus ir neigiamus ES struktūrinių fondų įtakos šalies ekonomikai aspektus[90]:

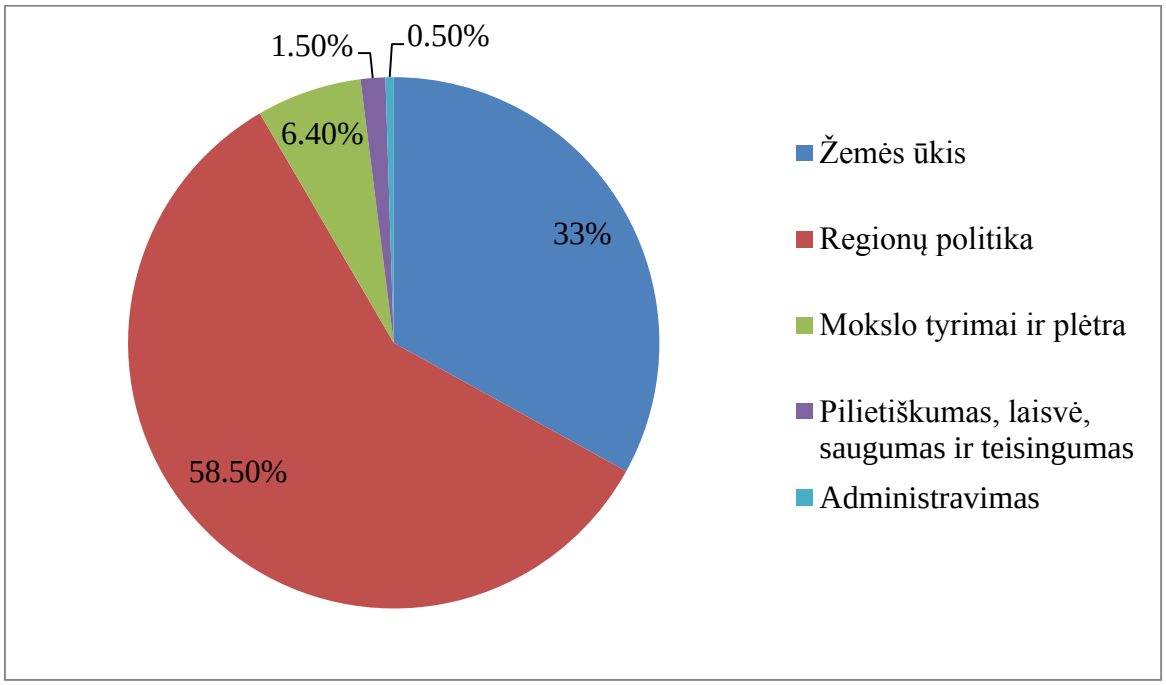
1. ES skatinama mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros politika gamybos sektoriuje leidžia sumažinti šalių priklausomybę nuo nekvalifikuotos darbo jėgos ir nuo žemo technologinio lygio veiklų bei gali padėti padidinti konkurencingumą atskiriems sektoriams.
2. Nepageidaujamas ekonominis padarinys yra tas, jog projektai yra atrenkami pagal nustatytus kriterijus, o ne pagal rinkos poreikius, kurie gali keistis greičiau nei trunka projekto parengimo ir įgyvendinimo laikotarpis.
3. Pažymėtina, jog struktūrinių fondų pagalbą gauna tie sektoriai, kuriems ES teikia pirmenybę. Įmonės, gavusios ES paramą konkuruoja su tomis įmonėmis, kurios jos negavo, todėl šioms įmonėms yra sunkiau išsilaikyti rinkoje.
4. Galima tokių situacijų susidarymo galimybė, kai ES paramos išmokos tam tikrame sektoriuje negali būti tiksliai užfiksuotos, kadangi ES paramos tikrieji gavėjai dažnai būna ne tie, kuriems ji skiriama. Taip atsitinka tada, kai didelė lėšų suma, skirta vienam sektoriui, dirbtinai kelia sektoriaus išteklių paklausą, o tuo pačiu ir kainą.
5. Taip pat neigiamai yra vertinama tai, jog prieiga prie ES paramos taip pat gali keisti privataus sektoriaus motyvaciją. Problematiškiausia yra tai, jog lėšos gali būti naudojamos ne kaip problemų sprendimų galimybė, bet kaip vienas iš pagrindinių verslo tikslų ir būdų išgyventi.

[88]Jakaitienė, A., Klyvienė, V. Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. *Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika*, 2007, 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://www.lb.lt/jakaitiene_1>.
[89]ES struktūrinių fondų poveikio šalies ekonomikai vertinimas, ekonomikos augimo prognozės iki 2020 metų [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Poveikio_ekonomikai_modeliavimas2012_santrauka_LT.pdf>.
[90]Dumščiuvienė, D., Stravinskas, T. Struktūrinės paramos įtaka šalies ekonominiam augimui. *Economics and Management*. 2012, 17(4), p. 1349.

6. Tam tikrais atvejais ES lėšų įsisavinimo procesas gali sudaryto sąlygas šalyje atsirasti korupcijai, kadangi rinkos dalyviai, siekdami lėšų skyrimo, gali siekti daryti įtaką ES fondų valdymo subjektų sprendimams.

Nors pateiktame sąraše ir išvardinta daug neigiamų aspektų, tačiau visgi reikėtų nepamiršti, jog jei lėšos yra naudojamos kuo efektyviau ir pagal paskirtį, jos padeda atsirasti investicijoms privačiame sektoriuje, o valstybinį sektorių galima reformuoti ir nedidinat mokesčių jų mokėtojams. Tačiau įvertinus tiek teigiamus, tiek neigiamus ES paramos niuansus galima teigti, jog struktūrinių fondų lėšų nauda labiausiai priklauso nuo pačios valstybės narės ekonominio vystymosi.

Siekiant įvertinti ES paramos poveikį Lietuvai, reikia atkreipti dėmesį į tai, kam yra naudojamos ES lėšos Lietuvoje (12 pav.).

12 pav. 2013 metais ES skiriamos lėšos Lietuvos valstybei[91].

Kaip matome iš pateiktų duomenų, didžioji ES skiriamų lėšų dalis yra naudojama regionų politikai (1,1 mlrd. eurų) ir žemės ūkiui (622 mln. eurų). Pažymėtina, jog iš viso tais metais Lietuvai buvo skirta 1, 88 mlrd. eurų.

Vertinant ES skiriamų lėšų poveikį Lietuvos ekonomikai, pirmiausiai yra paminėtinas Lietuvos ES skiriamų ir iš jos gaunamų lėšų santykis. Dauguma valstybių narių skiria ES ir gauna iš jos panašų kiekį lėšų. Tuo tarpu Lietuva iš ES išmokų gauna daug daugiau nei pati jai skiria. Nuo

[91]Kam naudojamos ES biudžeto lėšos? *Europos sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/expenditure/index_lt.htm].

įstojimo į ES, Lietuvos kasmet vidutiniškai gaunamų grynųjų išmokų (t. y. atėmus skolas) santykis su bendromis nacionalinėmis pajamomis (BNP) sudarė 3,6%, o tai yra aukščiausias rodiklis ES[92]. Pagal Lietuvos finansų ministerijos užsakymu atliktą tyrimą, vien dėl iš ES gaunamų struktūrinių fondų paramos Lietuvos BVP per paskutinius 10 metų augo 1,6 proc. punkto sparčiau[93]. Anot analitiko D. Brazdžio, jei ne ES fondai, Lietuvos BVP vidutiniškai 2004-2013 m. būtų augęs ne 3,6%, o viso labo 2%. Stiprų BVP šuolį sąlygojo lėšų panaudojimas statyboms. Ilgalaikis BVP pakilimas gali būti sąlygojamas privačių ir viešų paslaugų sektoriaus finansavimo ES fondo lėšomis. Taip pat teigiamą rezultatą turėtų duoti jau anksčiau šiame darbe aptartų neigiamų aspektų, tokių kaip biurokratija ar korupcija, išvengimas.

ES fondų lėšos įvairiose Europos Sąjungos šalyse yra panaudojami įvairaus pobūdžio plėtrai. IŠ Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), Europos socialinio fondo (ESF) (žinomų kaip struktūriniai fondai), taip pat iš Sanglaudos fondo (SF) Europos Sąjunga investuoja į įvairius projektus visuose Europos regionuose. Šio investavimo pagrindinis tikslas yra skatinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, tuo pat metu mažinant skirtumus tarp valstybių narių ir regionų (Europos Sanglaudos politika Lietuvoje). 2007-2013 m. laikotarpiu sanglaudos politikai buvo skirta 347 mlrd. eurų.

Lietuvoje 2007-2013 m. 1,57 mlrd. eurų skirta gerinti transporto infrastruktūrai ir prieinamumui, 1,48 mlrd. eurų skirta tyrimams ir plėtrai, 2,4 mlrd. eurų skirta aplinkai gerinti, tvariajam ekonomikos augimui skatinti ir kovoti su klimato kaita, 516 mln. eurų skirta verslui remti.

1 lentelė. Fondai Lietuvai 2007-2013 m., mlrd. eurų

Tikslas	Fondas	ES	Nacionaliniai visuomeniniai	Nacionaliniai privatūs	Iš viso
Konvergencija[94]	SF	2,3	0,4	0,1	2,8
	ERPF	3,4	0,5	0,4	4,3

[92]Brazdžius, D. ES paramos reikšmė Lietuvos ekonomikai. *Verslo žinios* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://vz.lt/archive/blog/2014/7/24/es-paramos-reiksme-lietuvos-ekonomikai>.

[93]Brazdžius, D. ES paramos reikšmė Lietuvos ekonomikai. *Verslo žinios* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://vz.lt/archive/blog/2014/7/24/es-paramos-reiksme-lietuvos-ekonomikai>.

[94]Konvergencijos tikslas taikomas regionams, kuriems būdingi žemi BVP ir užimtumo lygiai. BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 75 % ES vidurkio, buvusio nuo 2000 iki 2002 metų. Jis taikomas 99 regionams, kuriuose gyvena 35 % ES-27 gyventojų, o jo siekis – gerinti ekonomikos augimo sąlygas ir aplinkybes, kurios veda konvergencijos link realiuoju laiku mažiausiai išsivysčiusiose valstybėse narėse ir regionuose. Reikėtų pažymėti, kad kaimo plėtros ir žuvininkystės politika yra atskira ir čia neaptariama.

	ESF	1	0,1	0,1	1,2
Konvergencija iš viso		6,7			
Europos teritorinis bendradarbiavimas, iš viso	ERPF	0,1	-	-	0,1
IŠ VISO:		6,8	1	0,6	8,4

Šaltinis: Europos sanglaudos politika Lietuvoje

Latvijoje 2007-2013 m. 1,7 mlrd. eurų skirta transporto infrastruktūrai gerinti, beveik 1 mlrd. eurų skirtas aplinkai saugoti, tvariam augimui remti ir kovai su klimato kaita. 1 mlrd. eurų skirta tyrimams ir plėtrai, 380 mln. skirta švietimui ir mokslui.

2 lentelė. Fondai Latvijai 2007-2013 m., mlrd. eurų

Tikslas	Fondas	ES	Nacionaliniai visuomeniniai	Nacionaliniai privatūs	Iš viso
Konvergencija	SF	1,5	0,3	0,2	2
	ERPF	2,4	0,4	0,3	3,1
	ESF	0,6	0,1	0,02	0,7
Konvergencija iš viso		4,5			
Europos teritorinis bendradarbiavimas, iš viso	ERPF	0,1	-	-	0,1
IŠ VISO:		4,6	0,8	0,5	5,9

Šaltinis: European Cohesion Policy in Latvia

Estijoje 2007-2013 m. skirtas 1,2 mlrd. eurų aplinkai apsaugoti ir gerinti, daugiau nei 822 mln. eurų skirta tyrimams ir plėtrai bei inovacijoms, 682 mln. eurų skirta transporto sistemai ir prieinamumui Estijoje pagerinti.

3 lentelė. Fondai Estijoje 2007-2013 m., mlrd. eurų

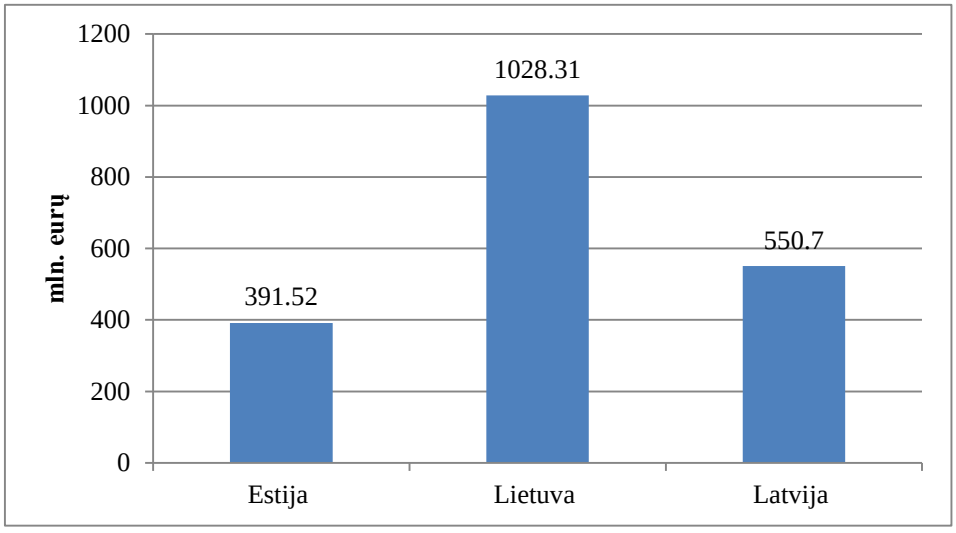
Tikslas	Fondas	ES	Nacionaliniai visuomeniniai	Nacionaliniai privatūs	Iš viso
Konvergencija	SF	1,1	0,2	0,2	1,3
	ERPF	1,9	0,2	0,2	2,1

	ESF	0,4	0,05	0,05	0,5
Konvergencija iš viso		3,4			
Europos teritorinis bendradarbiavimas, iš viso	ERPF	0,05	-	-	0,05
IŠ VISO:		3,4	0,45	0,45	3,9

Šaltinis: European Cohesion Policy in Estonia

Taigi, kaip matyti, kiekvienoje iš analizuojamų šalių buvo nustatyti skirtingi prioritetai, kuriems įgyvendinti skirtas nevienodas finansavimas: Lietuvoje ir Latvijoje daugiausia dėmesio buvo skirta transporto infrastruktūrai, tuo tarpu Estijoje – aplinkai apsaugoti ir gerinti.

Kaip matyti X paveiksle, 2007-2013 m. laikotarpiu didžiausias finansavimas iš Europos socialinio fondo buvo skirtas Lietuvai, jis viršijos Latvijos ir Estijos finansavimo sumą. Siekiant palyginti skirtą finansavimą tarp šalių, analizuojamas finansavimo, tenkančio vienam gyventojui rodiklis[95]. Taigi, vienam Lietuvos gyventojui teko 345 eurų skirto finansavimo, vienam Latvijos gyventojui – 271 euras, vienam Estijos gyventojui – 294 eurai. Taigi, šis rodiklis parodo, jog Lietuvai buvo skirtas didžiausias finansavimas, tuo tarpu Latvijai – mažiausias.

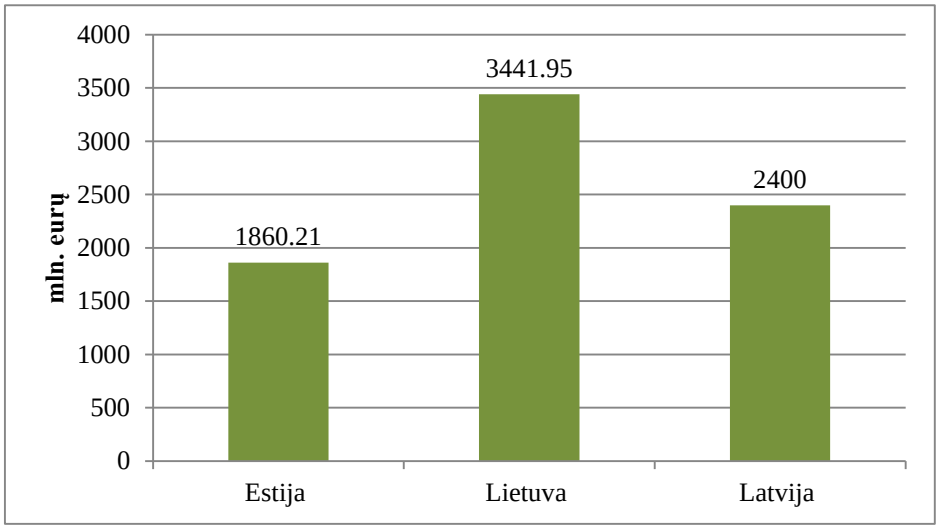
13 pav. Skirtas Europos socialinio fondo finansavimas 2007-2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis EK biudžeto generalinio direktorato duomenimis

Kaip matyti X paveiksle, skirtas Europos regioninės plėtros fondo finansavimas 2007-2013 m. taip pat buvo didžiausias Lietuvos atveju, mažiausias – Estijos atveju. Analizuojant skirto finansavimo vienam gyventojui rodiklį, nustatyta, kad Lietuvos vienam gyventojui tenka 1155 eurų

[95]Pasaulio banko duomenys. Gyventojų skaičius: Lietuva – 2,98 mln., Latvija – 2,03 mln., Estija – 1,3 mln.

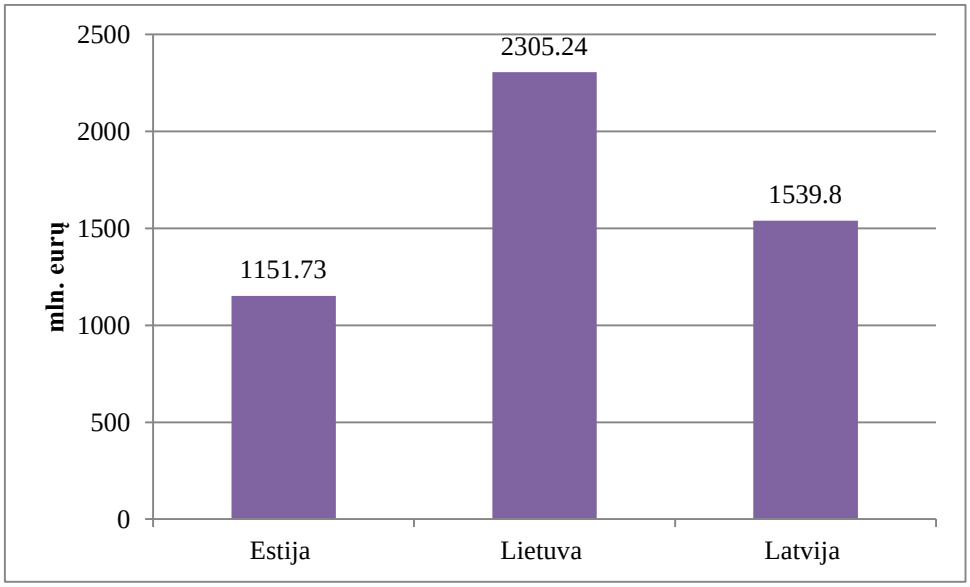
finansavimo, Latvijos vienam gyventojui – 1182 eurų, Estijos vienam gyventojui – 1398 eurų. Taigi, šio fondo atveju, didžiausias finansavimas buvo skirtas Estijai, tuo tarpu mažiausias – Lietuvai.

14 pav. Skirtas Europos regioninės plėtros fondo finansavimas 2007-2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis EK biudžeto generalinio direktorato duomenimis

Kaip matyti X paveiksle, analizuojant absoliutų skirtą finansavimą, kaip ir prieš tai nagrinėtų fondų atveju, didžiausias finansavimas buvo skirtas Lietuvai. Tačiau analizuojant finansavimą, tenkantį vienam gyventojui, rezultatai yra kitokie. Vienam Lietuvos gyventojui tenka 773 eurų skirto Sanglaudos fondo finansavimo, vienam Latvijos gyventojui – 759 eurų, vienam Estijos gyventojui – 866 eurų. Taigi, didžiausias finansavimas buvo skirtas Estijai, tuo tarpu mažiausias – Latvijai, tačiau skirtumas tarp Lietuvos ir Latvijos nebuvo didelis.

15 pav. Skirtas Sanglaudos fondo finansavimas 2007-2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis EK biudžeto generalinio direktorato duomenimis

Kaip matyti X lentelėje, pagal EK įvykdytų mokėjimų dalį pagal ESF pirmauja Latvija, kuriai buvo įvykdyta apie 80 proc. viso ESF skirto finansavimo. Estijoje šis rodiklis viršijo du trečdalius, tuo tarpu Lietuvoje sudarė apie 55 proc., kas reiškia, jog Lietuvai buvo įvykdyta mažiausiai tarpinių mokėjimų, tai gali būti vertinama neigiamai kitų šalių kontekste ir būti susiję su lėšų įsisavinimo problemomis. ERPF ir SF skirto finansavimo tarpinių mokėjimų dalis nuo viso finansavimo buvo dar mažesnė nei ESF atveju.

4 lentelė. EK įvykdyti tarpiniai mokėjimai ir įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų

ES šalis narė	ESF duomenys		ERPF ir SF duomenys		EK įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų
	mln. eurų	proc.	mln. eurų	proc.	proc.
Estija	259	66,20%	1743,8	57,90%	58,80%
Lietuva	573,6	55,80%	3033,1	52,80%	53,20%
Latvija	440,2	79,90%	1686,8	42,80%	47,40%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis EK biudžeto generalinio direktorato duomenimis

Daugiausia tarpinių mokėjimų (pagal dalį nuo viso skirto finansavimo) buvo įvykdyta Estijai, tačiau šis rodiklis nesiekė net 60 proc., kita valstybė pagal nagrinėjamą rodiklį yra Lietuva, kuriai buvo įvykdyta apie 52 proc. mokėjimų, tuo tarpu Latvijai buvo išmokėta tik apie 42 proc. viso skirto finansavimo. Tai reiškia, jog visos valstybės susiduria su sunkumais panaudojant ir įsisavinant lėšas.

Analizuojant bendrą įvykdytų mokėjimų dalį, nustatyta, kad geriausia situacija šiuo atžvilgiu yra Estijoje, tuo tarpu sudėtingiausia – Latvijoje: Estijoje yra įvykdyta apie 60 proc. mokėjimų, Lietuvoje – daugiau nei puse, tuo tarpu Latvijoje – apie 47 proc.

Nuo 2014 iki 2020 m. prasideda naujas programavimo laikotarpis. Apskritai, pagal reformuotą sanglaudos politiką į Europos regionus, miestus ir realiąją ekonomiką bus investuojama iki 366,8 mlrd. eurų. Tai bus pagrindinė ES investavimo priemonė, padedanti siekti strategijos „Europa 2020“ tikslų – skatinti augimą ir darbo vietų kūrimą, spręsti klimato kaitos bei priklausomybės nuo energijos problemas ir mažinti skurdą ir socialinę atskirtį.

X lentelėje yra pateikti Sanglaudos politikos 2014-2020 asignavimai iš viso trims Baltijos šalims. Kaip matyti X lentelėje, didžiausi asignavimai yra skirti Lietuvai, o mažiausi – Estijai.

5 lentelė. Sanglaudos politikos 2014-2020 m. asignavimai (mln. eurų, 2011 m. kainomis)

		ERPF ir ESF				**ERPF**	
Šalis	**Sanglaudos fondas**	Mažai išsivystę regionai	Besivystantys regionai	Specialūs paskirstymai atokiausiems ir retai apgyvendintiems regionams	Labiau išsivystę regionai	Teritorinė kooperacija	Iš viso:
Estija	1.123	2.198	-	-	-	49	**3.369**
Latvija	1.412	2.742	-	-	-	82	**4.236**
Lietuva	2.145	4.189	-	-	-	100	**6.434**

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Finansiniai asignavimai 2014-2020[96]

Pagrindinių tikslų, kaip antai remti mažąsias ir vidutines įmones (joms skiriamą paramą ketinama per 7 metus padvigubinti nuo 70 iki 140 mlrd. eurų), bus siekiama naudojantis Europos regioninės plėtros fondu. Visi Europos struktūriniai ir investicijų fondai bus labiau orientuoti į rezultatus ir sukurtas naujas jiems skirtas veiklos rezervas, skatinantis gerus projektus. Galiausiai sanglaudos politikos, kaimo plėtros ir žuvininkystės fondo veiksmingumas bus susietas ir su ekonominiu valdymu taip užtikrinant, kad valstybės narės laikytųsi ES rekomendacijų pagal Europos semestrą (Sanglaudos politika 2014-2020).

3.4. ES-15 ir naujų šalių fiskalinės politikos naudojimas ekonomikai stabilizuoti

Ekonomikos nuosmukis prasidėjo ES 2007 metų pabaigoje statybos, nekilnojamojo turto ir būsto bumo žlugimu Ispanijoje ir Airijoje, o 2008 ir 2009 metais ES valstybės narės viena po kitos patyrė sunkiausią ekonomikos susitraukimą nuo 1930-ųjų metų.[97]Tai lėmė, jog 2008 m. rugsėjį 25 iš 27 Europos Sąjungos valstybių narių (išskyrus Lenkiją ir Slovakiją) buvo recesijoje. Recesija šiuo atveju reiškia, jog per pastaruosius du ketvirčius ekonomikos augimas buvo neigiamas. Tuo

[96]Finansiniai asignavimai 2014-2020. *Europa* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_lt.cfm>.
[97]Fiscal Responses to the Economic Contraction of 2008-09. *Princeton* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <https://www.princeton.edu/piirs/research/research-clusters/politics-economic-crisis/Fiscal-Responses-to-the-Economic-Contraction.pdf>.

tarpu trijose Baltijos šalyse nuosmukis buvo toks didelis, kad situacijai apibūdinti galima buvo naudoti žodį depresija, vietoje žodžio recesija. Šie įvykiai atnaujino tiek akademinės bendruomenės, tiek valdžios institucijų, tiek tarptautinių institucijų diskusijas apie ekonomikos nuosmukio padarinius ir priemonės, skirtas sušvelninti neigiamą krizės įtaką. Taigi, suaktyvėjo diskusijos dėl valdžios vaidmens stabilizuojant ekonomiką. Vienomis iš plačiai analizuojamų priemonių grupių tapo fiskalinės politikos priemonės.

Pradedant nagrinėti fiskalinės politikos naudojimo ekonomikai stabilizuoti ypatumus, vertėtų priminti, kad kalbant apie fiskalinę politiką yra kalbama apie valdžios išlaidų ir mokesčių naudojimą ekonomikai paveikti. Vyriausybės sprendimai dėl prekių ir paslaugų pirkimo, jos mokėjimų, surenkamų mokesčių apibūdina fiskalinės politikos esmę. [98]Fiskalinė politika gali skatinti makroekonominį stabilumą, išlaikydama visuminę paklausą ir privataus sektoriaus pajamas ekonomikos nuosmukio metu, taip pat apribodama ekonominę veiklą spartaus augimo laikotarpiais. [99] Vis dėlto šioje situacijoje pabrėžtina, kad mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl to, kokios fiskalinės politikos priemonės būtų geriausios ekonomikai stabilizuoti, tai atsispindi taip pat įvairių šalių taikomoje praktikoje. [100]

Taigi, Europos Sąjungoje, siekiant reaguoti į prasidėjusią recesiją, 2008 metų lapkričio mėnesį, Europos Komisija pasiūlė atsigavimo programą, kuri apėmė 200 mlrd. eurų fiskalinę paskatą 2009 metų spalio mėnesį, t. y. ši paskata sudarė 1,5 proc. visos ES BVP. Kadangi ES institucijos pačios turi labai mažus fiskalinius pajėgumus – visas ES biudžetas prilygsta maždaug 1 procentui visos ES BVP, be to, jos yra labai apribotos kalbant apie skolas, 85 procentus siūlomos paskatos turėjo būti padengtos iš valstybių narių biudžetų. [101] Nuo 2008 metų dauguma ES valstybių narių pasižymėjo neaiškia fiskaline politika ir tai tęsėsi 2009 metais, kai ES-27 biudžeto deficitas pasiekė 6,8 proc. BVP, tuo tarpu BVP mažėjo 4,2 proc., palyginti su 2008 metais. Nuo 2011 m. 24 iš 27 valstybių narių gavo iš Tarybos rekomendacijas mažinti deficitą, kad jis neviršytų 3 proc. Daugumoje ES valstybių narių buvo užfiksuotas taip pat valstybės skolos padidėjimas. Pagrindine tokio padidėjimo priežastimi laikomos pastangos išgelbėti bankų sistemą. 2010 metais ES-27 valstybės skola pasiekė net 80,3 proc. BVP, nuo 2008 m. ji padidėjo net 18 procentinių

[98]Weil, N., D. Fiscal Policy. Econlib [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. <http://www.econlib.org/library/Enc/FiscalPolicy.html#lfHendersonCEE2-060_figure_020>.
[99]The role of fiscal and monetary policies in the stabilisation of the economic cycle. Europa [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. <http://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2005/html/sp051114.en.html>.
[100]Simonavičienė, A., Užkurytė, L. Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. Ekonomika ir vadyba. *Lietuva: Kauno technologijos universitetas*, 2009, Nr. 14, p. 940-946. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. < ://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-1024.pdf >.
[101]Fiscal Responses to the Economic Contraction of 2008-09. *Princeton* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <https://www.princeton.edu/piirs/research/research-clusters/politics-economic-crisis/Fiscal-Responses-to-the-Economic-Contraction.pdf>.

punktų.[102] Ypač sparčiai valstybės skola vystėsi Pietų Europos valstybėse, kuris priklauso euro zonai – Graikijoje ir Portugalijoje, taip pat Airijoje. Pirmoji savo nemokumą deklaravo Graikija 2010 m., kuri gavo paramą iš ES ir TVF. Vėliau Airijai ir Portugalijai buvo reikalinga finansinė parama iš tarptautinių kreditorių. Po krizės valdžios sektoriaus išlaidos Pietų Europoje ir Airijoje išaugo labai greitai, kadangi nacionalinės vyriausybės gelbėjo finansų sektorius, suteikdamos garantijas jų skoloms, nacionalizuodamos bankus, tokiu būdu joms teko remti didesnį viešąjį sektorių, kuris padidino išlaidas. 2010 m. Airijoje valdžios išlaidos padidėjo iki 66 proc. nuo BVP dėl pagalbos bankų sektoriui. Graikijoje 2012 m. viešosios išlaidos pasiekė 54 proc. nuo BVP. Šiose šalyse biudžeto deficitai padidėjo ir buvo daug didesni nei Baltijos šalyse ir Bulgarijoje, t. y. naujosiose valstybėse narėse.[103]

Baltijos šalyse ir Bulgarijoje viešosios išlaidos sparčiai didėjo 2009 m., o paskui buvo stebima mažėjimo tendencija. Biudžeto perteklius Estijoje ir Bulgarijoje sumažėjo ir biudžeto pozicija pablogėjo. Valstybės skola Baltijos šalyse ir Bulgarijoje taip pat padidėjo. Vis dėlto Estija ir Bulgarija turėjo mažiausią valstybės skolą iš visų ES-27 valstybių narių, atitinkamai Estijos valstybės skola sudarė 10 proc. nuo BVP, o Bulgarijos – 18,5 proc. nuo BVP. Vis dėlto Baltijos šalyse ir Bulgarijoje nebuvo valstybės skolos krizės, kadangi vyriausybės ir toliau vykdė griežtą fiskalinę politiką, pradėtą krizės metu. Be to, Bulgarija, Lietuva ir Latvija buvo vienos iš nedaugelio ES-27 valstybių narių, kurios praktiškai įgyvendino taupymo programas. Baltijos šalys ir Bulgarija buvo fiskališkai drausmingos ir jose nėra valstybės skolos krizės, kas gali būti paaiškinta visų pirma taikytu pinigų politikos režimu. Fiksuota valiutos kurso norma ir valiutos valdybos režimas suvaidino svarbų vaidmenį fiskaliniame balanse ir tuo pačiu viešosios skolos lygyje šiose valstybėse.[104]

Tokia susiklosčiusi situacija privertė valstybes nares imtis tam tikrų priemonių, kurios padėtų sumažinti deficitą ir atsigauti ekonomikai. 2009 metais kai kuriose valstybės narėse, pavyzdžiui, Airijoje, Lietuvoje, Estijoje ir Latvijoje, jau buvo pradėta imtis veiksmų, kurių tikslas buvo paskatinti ekonomiką augti ir sumažinti deficitą. Kiekviena šalis pradėjo kovą su ekonomine krize savo būdais, kai kurios šalys pasirinko priemones, kurios paskatintų viešųjų pajamų didėjimą ir viešųjų išlaidų mažėjimą, tuo tarpu kitos pasirinko politiką, orientuotą į fiskalinį konsolidavimą. Dauguma priemonių, skirtų viešųjų pajamų didinimui, buvo sutelktos daugumoje valstybių narių į

[102]Fiscal Responses to the Economic Contraction of 2008-09. *Princeton* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <https://www.princeton.edu/piirs/research/research-clusters/politics-economic-crisis/Fiscal-Responses-to-the-Economic-Contraction.pdf>.
[103]Interaktyvus. Žiūrėta [2015-11-10]. <http://www.univ-orleans.fr/deg/leo/images/espace_commun/seminaires/semmar2014/WP_227.pdf>.
[104]*Ibid.*

fiskalinių pajamų didinimą. [105] Taigi, siekiant geriau suprasti fiskalinių priemonių reikšmę ekonomikos stabilizavimui ES, toliau panagrinėsime kelis esminius šios politikos ypatumus.

Taigi, Europos Sąjunga kaip visuma yra didelių mokesčių regionas. Bendras mokesčių ir BVP santykis, kuris apima mokesčių ir socialinių draudimo įmokų sumos dalį BVP, Europos Sąjungos (28) 2012 m. sudarė 40,6 proc. Mokesčių pajamos smarkiai skiriasi tarp ES valstybių narių, pavyzdžiui Lietuvoje 2012 m. šis rodiklis buvo 27,5 proc., Latvijoje – 28,1 proc., o Danijoje – 49,1 proc. pabrėžtina taip pat yra mokesčių ir BVP santykio didėjimo tendencija daugelyje šalių, pavyzdžiui, Vengrijoje, Italijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge. Tik nedaugelyje šalių šis rodiklis sumažėjo, pavyzdžiui, Portugalijoje, Didžiojoje Britanijoje, Slovakijoje. Pažymėtina, kad ES-28 rodiklio reikšmė yra beveik 15 procentinių punktų didesnė nei JAV ir apie 10 procentinių punktų didesnė nei Japonijoje, ES rodiklis viršija taip pat Rusijos ar Naujosios Zelandijos rodiklį. ES-15 valstybių grupės rodiklio reikšmė svyravo apie 40 proc., ekonomikos nuosmukio metu šis rodiklis nežymiai, t. y. 0,7 procentinio punkto sumažėjo, vis dėlto 2011 ir 2012 m. vėl didėjo. Tuo tarpu naujų valstybių narių vidutinė rodiklio reikšmė iki 2009 m. svyravo apie 30 proc., jis taip pat pasižymėjo mažėjimo tendencija 2009-2011 metais, o 2012 m. nežymiai padidėjo. [106]

Kalbant apie mokesčius ir krizės mažinimo fiskalines priemones, verta taip pat paminėti mokesčių tarifus. Ekonominėje literatūroje sutinkama su tuo, kad įmonių pelno mokesčio didinimas, gyventojų pajamų mokesčio didinimas ir socialinio draudimo įmokų didinimas yra sprendimai, kurie labiausiai kenkia finansų ir ekonomikos nuosmukio metu. Tai yra paaiškinama tuo, kad pajamų mokesčio sumažinimas skatina investicijas, tuo tarpu pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų sumažinimas didina paklausą ir darbo jėgos pasiūlą, kas daro tiesioginį poveikį nedarbo lygio mažinimui. Taigi, iš pirmo žvilgsnio sprendimas gali atrodyti paprastas – nuosmukio metu nereikia didinti gyventojų pajamų mokesčio, pelno mokesčio ir socialinio draudimo įmokų, kad būtų sukurtos prielaidos ekonomikos augimui. Vis dėlto Europos Sąjungoje tokį scenarijų buvo gana sudėtinga įgyvendinti, kadangi iš vienos pusės šalys susidūrė su ekonomikos nuosmukiu, o iš kitos – su dideliu deficitu, kuri turėjo mažinti. Vienu iš pavyzdžių valstybių narių, kurios susidūrė su tokia dilema buvo ES-15 valstybės narės – Graikija, Ispanija ir Portugalija. Visos šios valstybės 2011 m. padidino savo mokesčių tarifus, t. y. pelno mokesčio ir gyventojų pajamų mokesčio tarifus. Eurostat duomenimis, Graikija, Portugalija ir Ispanija padidino gyventojų pajamų mokesčio tarifą tiek 2010, tiek 2011 metais. Ispanijoje 2011 m. gyventojų pajamų mokestis buvo padidintas nuo 43 proc., kuris galiojo 2008-2010 m., iki 45 proc. Graikijoje šio mokesčio tarifas buvo padidintas taip pat iki 45 proc. (didinimai vyko 2010 ir 2011 metais), o Portugalijoje jis buvo padidintas nuo 42

[105] Interaktyvus [žiūrėta 2015-11-10]. <http://rtsa.ro/en/files/TRAS_35E_16_ZAI.pdf>.
[106] *Eurostat* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-17]. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-16062014-BP/EN/2-16062014-BP-EN.PDF>.

proc. 2008 metais iki 46,5 proc. 2011 metais. Portugalijoje, siekiant sumažinti deficitą ir padidinti fiskalines pajamas taip pat buvo padidintas pelno mokesčio tarifas nuo 26,5 proc. 2008 ir 2009 metais iki 29 proc. 2010 metais. Kaip parodė praktika, tokios priemonės nepadėjo šioms šalims įveikti ekonomikos nuosmukio ir sumažinti biudžeto deficito ar padidinti biudžeto pajamų.Skirtingai nei minėta ES valstybėse narėse senbuvėse, naujosiose valstybėse narėse, tokiose kaip Lietuva, Vengrija, Lenkija buvo bandoma sumažinti gyventojų pajamų mokesčio tarifus. Lietuva sumažino gyventojų pajamų mokesčio tarifą nuo 24 proc. 2008 m. iki 15 proc. 2009 metais (galioja iki šiol). Tuo tarpu Vengrijoje po bandymo padidinti gyventojų pajamų mokesčio tarifą 0,6 procentinio punkto 2010 m., kad jis sudarytų 40,6 proc., 2011 m.. buvo priimtas sprendimas sumažinti gyventojų pajamų mokesčio tarifą nuo 40,6 proc. iki 16 proc. Lenkijoje gyventojų pajamų mokesčio tarifas taip pat buvo sumažintas nuo 40 proc. 2008 m. iki 32 proc. 2009 m., toks tarifas galioja iki šiol. [107]

Kitas svarbus mokestis, kaip jau buvo minėta, yra įmonių pelno mokestis. Vis dėlto ekonominio nuosmukio metu šis mokestis daugelyje ES-15 ir naujų valstybių narių išliko stabilus, t. y. jo tarifas nebuvo keičiamas. 9 valstybės narės sumažino šio mokesčio tarifą, iš kurių paminėtinos Didžioji Britanija, kuri sumažino tarifą nuo 30 proc. 2008 m. iki 27 proc. 2011 m., Čekija – nuo 21 proc. 2008 m. iki 19 proc. 2011 m. ir Švedija – nuo 28 proc. 2008 m. iki 26 proc. ir 3 proc. 2011 m. Vienintelė šalis, kuri padidino šio mokesčio tarifą buvo Portugalija – nuo 26,5 proc. 2008-2009 m. iki 29 proc. 2010-2011 m. [108] Išskirti konkrečius ir aiškius skirtumus tarp ES senbuvių ir naujokių netikslinga, kadangi jos nepasižymėjo išskirtiniais bruožais.

Taigi, tiesioginiai mokesčiai pasižymėjo nedideliais svyravimais ekonomikos nuosmukio metu tiek ES-15, tiek naujosiose valstybėse narėse, išskyrus pavienius atvejus, ypač atkreipiant dėmesį į Graikiją, Ispaniją ir Portugaliją.

Kitokia situacija buvo netiesioginių mokesčių srityje, ypač mokesčių, susijusių su vartojimu atveju. Pagal dalį nuo BVP, svarbiausiu netiesioginiu mokesčiu ES mastu gali būti laikomas PVM mokestis. Taigi, daugiau nei pusė ES valstybių narių krizės metu keitė PVM mokesčio tarifus, dažniausiai šio mokesčio tarifas buvo didinamas. ES-15 valstybių narių vidutinis PVM tarifas 2008 metais sudarė 20,1 proc., 2009 m. šis tarifas sumažėjo iki 19,9 proc., taigi senbuvės mažino PVM tarifą, vis dėlto, jau 2010 m. PVM tarifas padidėjo iki 20,7 proc., t. y. viršijo 2008 m. lygį, 2011 m. jis buvo toliau didinamas iki 21 proc., o 2014 m. sudarė 21,7 proc. Naujosiose valstybėse narėse 2008 m. vidutinis PVM mokesčio tarifas buvo mažesnis nei senbuvėse ir sudarė 18,9 proc., vis dėlto šioje šalių grupėje jau 2009 m. jis buvo padidintas iki 19,8 proc., 2010 m. – iki 20,4 proc., o 2011 m. – iki 20,6 proc. Šiuo metu jis sudaro 21,4 proc. ir tik 0,2 procentinio punkto yra mažesnis

[107] Interaktyvus [žiūrėta 2015-11-10]. <http://rtsa.ro/en/files/TRAS_35E_16_ZAI.pdf>.
[108] *Ibid.*

nei senosiose valstybėse narėse. Išskirtiniu atveju gali būti laikoma Didžioji Britanija, kurioje PVM mokesčio tarifas 2009 m. sumažėjo 2,5 procentinio punkto, palyginus su 2008 m., ir sudarė 15 proc., vis dėlto 2010 m. buvo grąžintas 2008 m. galiojęs tarifas – 17,5 proc., o 2011 m. šis tarifas buvo padidintas nuo 17,5 proc. iki 20 proc. Didžiausias šio mokesčio tarifo augimas buvo užfiksuotas keliose senbuvėse šalyse ir keliose naujose valstybėse narėse. Iš ES-15 valstybių narių išskirtinos Graikija ir Portugalija, o iš naujųjų valstybių narių – Vengrija, Rumunija, Lietuva ir Latvija. Taigi, visų pirma apžvelkime valstybes nares senbuves. Graikijoje PVM tarifas 2010 m. buvo padidintas nuo 19 proc. iki 23 proc., Portugalijoje PVM tarifas padidėjo nuo 20 proc. 2008 m. iki 23 proc. 2011 m. Tuo tarpu Vengrijoje PVM tarifas 2009 m. buvo padidintas nuo 20 proc. iki 25 procentų, o paskui net iki 27 proc., toks tarifas tapo didžiausiu visoje ES. Lietuvoje ir Latvijoje PVM tarifas padidėjo nuo 18 proc. 2008 m. iki 21 proc. 2011 m., toks tarifas išliko iki dabar. Tuo tarpu Rumunijoje PVM tarifas 2010 m. padidėjo nuo 19 proc. iki 24 proc. [109,110]

Taigi, įvairiose šalyse įgyvendintos fiskalinės priemonės turėjo teigiamai paveikti ekonomikos augimą, t. y. padėti ekonomikai atsigauti po ekonominės krizės. Vis dėlto skirtingos priemonės skirtingai paveikė BVP. Pavyzdžiui, Lietuvoje ir Latvijoje – naujosiose valstybėse narėse – PVM mokesčio tarifo padidinimas 2009 m. nepadėjo padidinti BVP, kadangi buvo užfiksuotas BVP nuosmukis. Tuo tarpu Italijoje gyventojų pajamų mokesčio tarifo padidinimas 2009 m. vos 0,3 proc. ne padidino šio mokesčio dalį nuo BVP, tačiau ją sumažino nuo 11,8 proc. BVP 2008 metais iki 11,7 proc. BVP 2009 metais. Tokiose valstybėse kaip Prancūzija, Latvija, Suomija, Olandija pelno mokesčio dalis nuo BVP labiausiai mažėjo iš visų ES valstybių narių 2009 metais, tuo pačiu laikotarpiu šiose valstybėse pelno mokesčio tarifas nebuvo keičiamas. Tokių šalių kaip Italija, Latvija, Lietuva ir Prancūzija, pavyzdžiai rodo, kad mokesčių naštos didėjimas nebūtinai lems BVP didėjimą. Todėl, pajamų padidėjimas nebuvo pasiektas arba bent jau nebuvo pasiektas vien didinant apmokestinimo tarifus. Vietoj to, tokių šalių, kaip Danija ar Suomija, pavyzdžiai parodo, kad mokesčių tarifų sumažinimas, gali lemti šių mokesčių dalies BVP augimą. Pavyzdžiui, 2009 m. Suomijoje PVM tarifas buvo sumažintas vos 1 procentiniu punktu ir jau tais pačiais metais buvo užfiksuotas PVM dalies BVP struktūroje nežymus padidėjimas. Tuo tarpu Danijai pavyko padidinti gyventojų pajamų mokesčio ir pelno mokesčio dalis BVP nekeičiant mokesčių tarifų. Tokia situacija parodo, kad šios dvi šalys ėmėsi efektyvesnių priemonių,

[109]Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. *Europa* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-17]. <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf>.

[110]*Supra* note 107.

siekdamos didinti fiskalines pajamas nei mokesčių tarifų didinimas, tokiu būdu padidindamos mokesčių dalį nuo BVP. [111]

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad tiek ES-15, tiek naujosiose valstybėse narėse buvo taikomos įvairios fiskalinės priemonės, susijusios su mokesčiais, kurių tikslas buvo didinti fiskalines priemones, tačiau išskirti ir sugrupuoti šių priemonių pagal įstojimo į ES datą nėra įmanoma, kitaip tariant, priemonių pasirinkimas nepriklausė nuo įstojimo į ES datos. Tiek valstybės narės senbuvės, tiek naujokės pasitrinko ir pasiteisinusias priemones, ir nesuteikusias naudos priemones. Pažymėtina taip pat, kad valstybės skolos valdymas buvo efektyvesnis naujosiose valstybėse narėse, kurios nepriklausė euro zonai, valstybės kolos krizės nebuvimas visų pirma grindžiamas pinigų politikos režimu.

[111] *Ibid.*

IŠVADOS

Išanalizavus Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto ir Europos Sąjungos biudžeto struktūrą, dinamiką bei nustačius, kokį poveikį Lietuvos biudžetui 2004-2014 m. turėjo Europos Sąjungos parama, galima daryti šias išvadas:

1. Netiesioginiai mokesčiai sudaro apie tris ketvirtadalius valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių, ir daugiau, nei pusę valstybės biudžeto pajamų iš viso, todėl jų reikšmė formuojant valstybės biudžetą yra labai svarbi, t.y. jie daro didelę įtaką valstybės biudžeto pajamų dydžiui.
2. Mokesčių vengimas yra ne tik teisės problema, todėl vien sankcijų nustatymas ir griežtinimas nėra vienintelė priemonė, siekiant efektyviai sumažinti mokesčių mokėjimo vengimą. Norint pasiekti teigiamų rezultatų šios problemos sprendimo kontekste, reikia pasitelkti kompleksines įvairių specialistų pastangas, pvz. psichologų, sociologų, teisininkų ir kt., siekti ugdyti šalies gyventojų sąmonę, stengtis į šios problemos sprendimo procesą įtraukti atitinkamas valstybines institucijas bei koordinuoti jų veiklą.
3. Atsižvelgiant į tai, jog kiekvienos valstybės didžiausią valstybės pajamų dalį sudaro mokesčiai, valstybei siekiant didesnių pajamų, kartu didinami ir mokesčiai, tačiau susiduriama su problema, jog kuo daugiau pakeliami mokesčiai, tuo labiau pasireiškia priešiškumas šiems mokesčiams iš mokesčių mokėtojų. Antra vertus, nustačius itin mažus mokesčius, valstybė tiesiog gaus per mažai pajamų. Tokiu atveju reikia pasitelkti kompleksinį šios problemos sprendimo būdą ir siekti optimaliai sumažinti mokesčių vengimą.
4. Lietuvos valstybei sunku išvengti biudžeto deficito, valstybės skola yra pakankamai didelė ir su laiku tik auga. Todėl labai svarbu pasirinkti prioritetinius kriterijus, kam pirmiausiai turi būti paskiriamos lėšos, o kam jos gali būti sumažintos ar išvis neskiriamos, t.y. optimizuoti lėšų paskirstymą.
5. Lyginant su ES, Lietuvos biudžeto deficitas yra didelis, tačiau įstatyminiu pagrindu yra dedamos maksimalios pastangos tam, jog to būtų išvengta, ir būtų įtvirtintas biudžeto subalansuotumo principas.

6. Akivaizdu, kad kasmet didėja išlaidos tvariajam augimui. Kiti rodikliai, kaip išlaidos gamtos ištekliams, saugumui ir pilietybei, Europos vaidmeniui pasaulyje ir administravimui yra pakankamai panašūs, todėl kasmetinio ES biudžeto išlaidų lemti negalėjo. Todėl galima teigti, jog išlaidos tvariajam augimui yra pagrindinis veiksnys, lėmęs laipsnišką ES biudžeto išlaidų didėjimą 2012-2015 metais.
7. Biudžeto dinamiką labiausiai įtakoja išlaidos kurios sudaro didžiausias biudžeto išlaidų dalis, smulkesnių dalių, net ir ženklūs kitimai, turi mažą, o dažnai praktiškai net neturi jokios įtakos visai biudžeto dinamikai. Vertinant konkrečiai 2012 - 2015 metų ES biudžeto dinamiką teigtina, jog ES biudžeto augimui įtaką daro padidėjusios išlaidos tvariajam augimui ir ženkliai išaugusios pajamos iš valstybių narių bei iš papildomų išteklių.
8. Skirtingose valstybėse narėse buvo taikomos nevienodos fiskalinės priemonės, susijusios su mokesčiais, kurių tikslas buvo didinti fiskalines priemones, tačiau išskirti ir sugrupuoti šių priemonių pagal įstojimo į ES datą nėra įmanoma, kitaip tariant, priemonių pasirinkimas nepriklausė nuo įstojimo į ES datos. Valstybės narės – senbuvės ir naujokės – pasirinko ir pasiteisinusias, ir nesuteikusias naudos priemones.Valstybės skolos valdymas buvo efektyvesnis naujosiose valstybėse narėse, kurios nepriklausė euro zonai, valstybės skolos krizės nebuvimas visų pirma grindžiamas pinigų politikos režimu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1990, Nr. 24-596.
3. Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, 140-7044.
4. Lietuvos Respublikos 2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Teisės aktų registras.* 2014, Nr. 2014-20611.
5. Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 120-4881.
6. Lietuvos Respublikos valstybes skolos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 145-7419.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 440 dėl Lietuvos Stabilumo 2015 metų programos. *Teisės aktų registras*, 2015-06494.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. balandžio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos konvergencijos 2014 metų programos Nr. 346.
9. Council Regulation (EC, Euratom) No. 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities. Official Journal L 248, 2002.
1. Europos anglies ir plieno bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 20015-10-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9177>.
2. Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-10-06]. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=10963 >.
3. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-10-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=27086>.
4. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community . Official Journal C 306, 2007.

Moksliniai šaltiniai (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai):

1. Bruneckienė, J., Krušinskas, R. *ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti.* Kaunas: KTU, 2011, Nr. 16
2. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2000.
3. Davulis, G. *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
4. Dumščiuvienė, D., Stravinskas, T. Struktūrinės paramos įtaka šalies ekonominiam augimui. *Economics and Management*. 2012, 17(4).
5. Encyclopédie de léconomie et de la gestion. Paris: Hachette, 1991.
6. Efficiency of the EU structural support and its effects on the country‘s progress / Simanauskas, Leonas. Šidlauskas, Skirmantas. Iš: Ekonomika. 2007, p. 52-67.
7. Jonušienė, Ž., Meilūnas, V., Puzinauskas, P. Biudžetas, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija T. 3.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
8. Juozaitienė, L. 2007. *Įmonės finansai: analizė ir valdymas:* Vadovėlis. Šiaulių universitetas. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
9. Jakaitienė, A., Klyvienė, V. Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. *Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika*, 2007, 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://www.lb.lt/jakaitiene_1>.
10. Ginevičius, R., Butkevičius, A., Podvezko, V. Naujų Europos Sąjungos Šalių ekonominės plėtros daugiakriterinis įvertinimas.Verslas: teorija ir praktika. 2005.
11. Jurgutis, V. *Finansų mokslo pagrindai.* Kaunas, 1938.
12. Kuncevičius, G., Konsmačaitė, V. Mokesčių vengimo reiškinio analizė, atsižvelgiant į socialinių mokslų sąveiką. *Jurisprudencija*. 6(96), 2007.
13. Lietuvos Agrarinės ekonomikos institutas. Lietuvos žemės ir maisto ūkis. 2012
14. Marcijonas A., Gudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2003.
15. Nakrošis V. *Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas: mokomoji metodinė medžiaga*. Vilnius: Eugrimas. 2003.
16. Naraškevičiūtė, V., Lakštutienė, A. *Valstybės finansai*. Kaunas: Technologija, 2003.
17. Novikevičius, V. Valstybės biudžeto ir biudžetinio proceso istoriniai aspektai. *Jurisprudencija.* 31 (23), 2002.
18. Pagirskienė Z. *Makroekonomikos pagrindai: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija. 2008.
19. Rakauskienė, G. O. *Valstybės ekonominė politika.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

20. Stoner, A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D.R. 1999. *Vadyba:* Vadovėlis. Vertimas iš anglų k. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
21. Vaicekauskas, T., Račikas, E. Valstybės skolos vertinimo teoriniai ir praktiniai aspektai Europos Sąjungos šalių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2013, 1(29).
22. Visuotinė lietuvių kalbos enciklopedija. Vilnius. 2003.
23. Žilėnas A. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės finansų pagrindai. II dalis. Vilnius, 1999.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. liepos 10 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymo 55 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 36 straipsnio, 4 dalies 1, 2 punktų ir 58 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 31-770.

Kiti internetiniai šaltiniai:

1. Apie Europos Sąjungos biudžetą glaustai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/glance/budget_glance_lt.pdf>.
2. Apie Europos Sąjungos politiką. Biudžetas. Europos Sąjunga, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/budget_lt.pdf>.
3. Biudžetas. Europos Sąjunga [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/pol/financ/index_lt.htm>.
4. Brazdžius, D. ES paramos reikšmė Lietuvos ekonomikai. *Verslo žinios* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://vz.lt/archive/blog/2014/7/24/es-paramos-reiksme-lietuvos-ekonomikai>.
5. Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-12] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2015/lt/GenRev.pdf>.
6. Dokumentai. *Europos Komisija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13] <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/DB/2013/lt/GenRev.pdf>.
7. ES struktūrinių fondų poveikio šalies ekonomikai vertinimas, ekonomikos augimo prognozės iki 2020 metų [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13].

<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Poveikio_ekonomikai_modeliavimas2012_santrauka_LT.pdf>.

8. *Eurostat* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-17]. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-16062014-BP/EN/2-16062014-BP-EN.PDF>.
9. Finansiniai asignavimai 2014-2020. *Europa* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_lt.cfm>.
10. Fiscal Responses to the Economic Contraction of 2008-09. *Princeton* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. <https://www.princeton.edu/piirs/research/research-clusters/politics-economic-crisis/Fiscal-Responses-to-the-Economic-Contraction.pdf>.
11. Jakaitienė, A., Klyvienė, V. Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. *Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika*, 2007, 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-13]. <http://www.lb.lt/jakaitiene_1>.
12. Lietuvos Laisvosios rinkos institutas. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas Lietuvoje, 2011. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-06] <http://files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/ES%20lesos.pdf>.
13. Simonavičienė, A., Užkurytė, L. Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. Ekonomika ir vadyba. *Lietuva: Kauno technologijos universitetas*, 2009, Nr. 14, p. 940-946. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. < ://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-1024.pdf >.
14. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. *Europa* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-17]. <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf>.
15. The role of fiscal and monetary policies in the stabilisation of the economic cycle. Europa [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. <http://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2005/html/sp051114.en.html>.
16. Vitkus, G. *ES enciklopedinis žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 73.
17. Kaip finansuojama ES? *Europos Sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-07]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/revenue-income/index_lt.htm>.
18. Kam naudojamos ES biudžeto lėšos? *Europos sąjunga* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/expenditure/index_lt.htm].

19. Weil, N., D. Fiscal Policy. Econlib [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16]. <http://www.econlib.org/library/Enc/FiscalPolicy.html#lfHendersonCEE2-060_figure_020>.
20. 2015 m. ES biudžetas. *Europos Vadovų Taryba. Europos Sąjungos Taryba* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-08]. <http://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-annual-budget/eu-budget-2015/>.

Sabaliauskaitė E. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis / Finansų teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas Dr. E. Puzinskaitė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Teisės fakultetas, 2015.

ANOTACIJA

Valstybės biudžetasyra didžiausias centralizuotas valstybės fondas, per kurį akumuliuojama pagrindinė dalis lėšų, reikalingų valstybei deleguotoms funkcijoms finansuoti. Už valstybės biudžeto sudarymą ir jo vykdymą yra atsakinga šalies Vyriausybė. Šiame baigiamajame darbe buvo analizuojami Lietuvos valstybės biudžeto teorinius aspektai, pateikti statistinius duomenis apie valstybės ir savivaldybės bei nacionalinio biudžeto pajamas bei asignavimus, atskleisti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų sudarymo ir įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ypatumai. atskleisti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų sudarymo ir įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ypatumai. Darbe nagrinėjama Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų struktūrą ir dinamika 2004-2014 m. bei vertinami Lietuvos biudžeto pokyčiai po Europos Sąjungos paramos gavimo 2004-2014 m.

Sabaliauskaitė E. The Republic of Lithuania and the European Union budget ratio/ Master"s work in Financial law. Supervisor assos. Dr. E. Puzinskaitė. – Vilnius : Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2015.

ANOTATION

The state budget is the largest centralized fund, which is accumulated through the main part of the fund, necessary to finance the state delegated functions. The national government is responsiblefor the state budget and its execution. Master‘s work is being researched by the Lithuanian state budget theoretical aspects of statistics on the state and municipal and national budget revenue and appropriations to reveal Lithuania and the European Union, budget and implementation of legal regulation. In work is analyzed Lithuania and the European Union's budget structure and dynamics of the 2004-2014 year, also assessed the budgetdevelopments in Lithuania after the European Union support during 2004-2014.

Sabaliauskaitė E. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis / Finansų teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas Dr. E. Puzinskaitė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Teisės fakultetas, 2015.

SANTRAUKA

Valstybės biudžetasyra didžiausias centralizuotas valstybės fondas, per kurį akumuliuojama pagrindinė dalis lėšų, reikalingų valstybei deleguotoms funkcijoms finansuoti. Už valstybės biudžeto sudarymą ir jo vykdymą yra atsakinga šalies Vyriausybė. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos biudžetas patyrė daug sukrėtimų ir pokyčių. Lietuvoje finansų industrija ne tik patyrė sunkumų dėl pasaulinės finansų krizės, tačiau taip pat dėl dviejų bankų, kurie buvo svarbūs indėlių rinkoje žlugimo. Prasidėjus pasaulinei finansų krizei, augimas sumažėjo iki 3 proc. 2008 m., o krizei pagilėjus – 2009-aisiais – ekonomika krito 15 proc. Pagrindinės krizės priežastys – mažėjanti nekilnojamojo turto rinkos apyvarta, bankų sugriežtintos skolinimosi sąlygos ir pagrindinių Lietuvos pramonės šakų veiklos sumažėjimas. Tikimasi, kad realiojo BVP atsigavimą ir augimą paskatins tokie veiksniai – darbo rinkos stabilizacija, investicijų augimas ir parama iš ES struktūrinių fondų. Numatoma, kad pritaikius monetarines, fiskalines ir krizių valdymo priemones 2010–2020 m. Lietuvos ekonomika augs, tik ne tokiais sparčiais tempais kaip ekonominio pakilimo laikotarpiu – t. y. vidutiniškai po 4 proc., teigiama Lietuvos Agrarinės ekonomikos instituto ataskaitoje.[112] Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją finansų rinkose ir atliktus įvairių mokslininkų tyrimų rezultatus dėl Europos Sąjungos paramos poveikio realiai ekonomikai, darbe iškeliama tokia problema: kokią įtaką Lietuvos biudžete vykstantiems pokyčiams turi Europos Sąjungos biudžeto politika? Koks yra Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykis? Tokiu būdu bus padaryta Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų nuosekli analizė bei darbe formuluojamų išvadų pagrįstumas tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais.

Darbo objektas – Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetai bei Lietuvos Respublikos fiskalinė politika po įstojimo į Europos Sąjungą. ES parama Lietuvai ir jos įtaka Lietuvos biudžetui įvertinant Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykį kontekste. Darbo objektu taipogi apibrėžiami nacionaliniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, kurių pagrindu yra įgyvendinama fiskalinė politika.

Darbo tikslas – nustatyti, kokį poveikį Lietuvos biudžetui 2004-2014 m. turėjo Europos Sąjungos parama bei įvertinti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų santykį.

Tikslui pasiekti iškelti tokie **uždaviniai:**

1. Išanalizuoti Lietuvos valstybės biudžetoteorinius aspektus;
2. Pateikti statistinius duomenis apie valstybės ir savivaldybės bei nacionalinio biudžeto pajamas bei asignavimus;

[112]Lietuvos Agrarinės ekonomikos institutas. Lietuvos žemės ir maisto ūkis. 2012, p. 26

3. Atskleisti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų sudarymo ir įgyvendinimo teisinio reglamentavimo ypatumus;
4. Išnagrinėti Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų struktūrą ir dinamiką 2004-2014 m.;
5. Įvertinti Lietuvos biudžeto pokyčius po Europos Sąjungos paramos gavimo 2004-2014 m.

Naudojami metodai. Metodologiją galime apibrėžti kaip bendriausius pažinimo principus, pažinimo metodus ir būdus konkrečioje mokslo kryptyje, t.y. kaip pažinimo principų, metodų, būdų visumą. Baigiamajame darbe kompleksiškai naudojami *teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai*. Atliekant pasirinktos darbo temos tyrimą buvo taikyta *loginės analizės, sisteminės analizės, lyginamasis, analitinis-kritinis* ir kiti metodai. Darbe taikomi empiriniai metodai: *teisinių dokumentų analizės ir struktūrinės funkcinės analizės metodai*. Nė vienas iš aptartų tyrimo metodų neturėtų būti laikomas pagrindiniu ar svarbiausiu šio darbo tikslams ir uždaviniams įgyvendinti. Metodologija lemia pagrįstų išvadų formulavimą, problemų sprendimo būdų parinkimą.

Sabaliauskaitė E. The Republic of Lithuania and the European Union budget ratio/ Master"s work in Financial law. Supervisor assos. Dr. E. Puzinskaitė. – Vilnius : Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2015.

SUMMARY

The state budget is the largest centralized fund, which is accumulated through the main part of the fund, necessary to finance the state delegated functions. The national government is responsiblefor the state budget and its execution.Over the last decade, Lithuania budget experienced many changes. Lithuania financial industry not only suffered from the global financial crisis, but also destruction of two banks, which were important in the deposit market collapse.To begin the global financial crisis, the growth rate fell to 3 percent in 2008. During the depths of the crisis in 2009 - the economy fell by 15 percent. The main causes of the crisis - falling real estate market , banks have tightened lending conditions, decrease Lithuanian industry. It is expected that GDP growth is determined by such factors - labour market stabilization, growth of investment and support from the EU Structural Funds. It is expected that the application of monetary, fiscal and crisis management measures in the period of 2010-2020., Lithuania's economy will grow, but not as quickly as it was during the peak of economy - t. y. an average of 4 per cent., according to Lithuanian Institute of Agrarian Economics report.[113]

Take into consideration of the financial markets and achieved many various scientific research findings on the impact of European Union support for the economy, the work raises the following problem: What influence The European Union budget policy make to Lithuania's budget? What is Lithuania and European Union budgets ratio? In addition, It will be done Lithuanian and the European Union budget consistent analysis and formulation of conclusions and the workis supported by the theoretical and practical aspects.

The Object of investigation– Lithuania and the European Union budget, the fiscal policy of the Republic of Lithuania after its accession to the European Union. Work also defines the object of national and European Union legislation, which is the basis for the implementation of fiscal policy.

The aim– to determine European Union supports impact of Lithuanian budget during the 2004-2014 year, to evaluate the relations between Lithuania and European Union.

Objective of the study:

1. To analyze the Lithuanian state budget theoretical aspects;
2. To provide the statistical facts about municipal and national budget income and costs;

[113]Lithuanian Institute of Agrarian Economics. Lithuanian agricultural and food sector. 2012, p. 26

3. To reveal Lithuania and the European Union, budgeting and implementation of legal regulation characteristics;
4. To research Lithuania and the European Union's budget structure and dynamics during 2004-2014 year;
5. To evaluate Lithuanian budget developments after European Union support in 2004-2014;

Research methods: The methodology can be defined as a general knowledge of the principles, methods and techniques of cognitive knowledge in particular direction. The final work in a complex used for theoretical and empirical research methods. In Master‘s work used for theoretical and empirical research methods.

Master‘s work was applied to logical analysis, system analysis, comparative, analytical-critical and other methods. Also was used empirical methods: law documents, analysis of functional and structural analysis. The methodology is determined based on the conclusions of the formulation, problem solving methods selection.

PRIEDAI

1 Priedas. Finansinis 2007-2013 metų planas

Veiksmų programa	Fondas	ES struktūrinė parama (eurais)							
		Viso	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ESF									
Žmogiškųjų išteklių plėtros	**ESF**	935.018.009	117.398.982	118.920.478	121.407.777	129.335.299	139.720.757	148.532.819	159.701.897
Techninės paramos	**ESF**	93.288.718	11.713.144	11.864.947	12.113.110	12.904.055	13.940.235	14.819.432	15.933.795
ERPF ir Sanglaudos fondas									
Ekonomikos augimo	**ERPF + Sanglaudos fondas**	3.098.853.525	341.188.962	372.916.036	406.039.015	439.634.981	474.691.609	513.024.864	551.358.058
	ERPF	1.966.562.132	246.917.589	250.117.652	255.349.026	272.022.462	293.865.516	312.399.348	335.890.539
	Sanglaudos fondas	1.132.291.393	94.271.373	122.798.384	150.689.989	167.612.519	180.826.093	200.625.516	215.467.519
Sanglaudos skatinimo	**ERPF, Sanglaudos fondas**	2.648.332.571	282.902.803	314.854.833	347.672.610	377.711.747	407.787.205	442.202.263	475.201.110
	ERPF	1.475.388.221	185.246.780	187.647.587	191.572.358	204.081.391	220.468.865	234.373.637	251.997.603
	Sanglaudos fondas	1.172.944.350	97.656.023	127.207.246	156.100.252	173.630.356	187.318.340	207.828.626	223.203.507
IŠ VISO									
Iš viso (ESF, ERPF, Sanglaudos fondas)		6.775.492.823	753.203.891	818.556.294	887.232.512	959.586.082	1.036.139.806	1.118.579.378	1.202.194.860
Iš viso (ESF)		1.028.306.727	129.112.126	130.785.425	133.520.887	142.239.354	153.660.992	163.352.251	175.635.692
Iš viso (ERPF)		3.441.950.353	432.164.369	437.765.239	446.921.384	476.103.853	514.334.381	546.772.985	587.888.142
Iš viso (Sanglaudos fondas)		2.305.235.743	191.927.396	250.005.630	306.790.241	341.242.875	368.144.433	408.454.142	438.671.026
EŽŪFKP ir EŽF									
EŽŪFKP		1.743.360.093	260.974.835	248.836.020	236.928.998	244.741.536	248.002.433	250.278.098	253.598.173
EŽF		54.713.408	6.937.316	6.978.531	7.086.453	7.546.096	8.161.553	8.671.254	9.332.205